

PROSTOR

**LIST PROSTORNIH PLANERA I STUDENATA
PROSTORNOG PLANIRANJA**

DECEMBAR 2009 • BROJ 17 • GODINA XIV

ISSN 1451-4931

UNIVERZITET U BEOGRADU – GEOGRAFSKI FAKULTET

PROSTOR

**LIST PROSTORNIH PLANERA I STUDENATA
PROSTORNOG PLANIRANJA**

Univerzitet u Beogradu
Geografski fakultet
Institut za prostorno planiranje

Studentski trg 3/III
Beograd

PROSTOR br. 17
List prostornih planera i studenata prostornog planiranja

Uređivački odbor i tehnička
obrađa:

Vladan Mošić
Milan Radović
mr Aleksandar Đorđević

Štampa:
„Forma B”, Beograd

Tiraž:
400

Štampano sredstvima
Geografskog fakulteta
Univerziteta u Beogradu

Beograd, decembar, 2009.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

378.18

PROSTOR : list prostornih planera i
studenata prostornog planiranja. - God. 1,
br. 1 (decembar 1995)- . - Beograd
(Studentski trg 3/III) : Institut za
prostorno planiranje, Geografski fakultet
Univerziteta u Beogradu, 1995- (Beograd :
Forma B). - 29 cm

Polugodišnje
ISSN 1451-4931 = Prostor (Beograd)
COBISS.SR-ID 119261964

Reči urednika

Poštovani čitaoci,

Pred Vama je novi, 17. broj Prostora – lista prostornih planera i studenata prostornog planiranja. Prethodna dva broja bila su posvećena stručnim ekskurzijama. Posle dužeg perioda ponovo se vraćamo prvobitnoj nameni lista, a to je objavljivanje, pre svega, studentskih radova.

Odgovore na brojna zanimljiva pitanja vezana za planiranje potražili smo u vodećim institucijama koje se bave prostornim planiranjem i zaštitom životne sredine.

Studenti su pisali tekstove i obrađivali aktuelne teme iz oblasti prostornog planiranja i urbanizma i ukazali na značaj primene informacionih tehnologija u našoj struci i na važnost dodatnog usavršavanja studenata.

Naravno, nismo zaboravili bivše kolege, današnje uspešne prostorne planere koji nam ovom prilikom omogućavaju da saznamo nešto više o praktičnoj primeni stečenog znanja.

U Prostoru su svoje mesto dobili i prilozi o stručnim skupovima koje su posećivali i na kojima su učestvovali naši studenti.

Sa zadovoljstvom možemo reći da ne treba brinuti o budućnosti struke. U to će Vas uveriti eseji naših najmlađih kolega koji na velika vrata ulaze u porodicu planera poniklih sa beogradske škole planiranja.

Nakon svakog novog broja stoji nada da će Prostor, po prvobitnoj zamisli, ponovo izlaziti dva puta godišnje. Ni prethodni urednici, a ni mnogi pre njih, nisu uspeli u tome. Zato pozivamo sve studente, zainteresovane da nastave tradiciju časopisa, da počnu sa pripremom novog broja. Mi, sada već stari urednici, pružićemo im bezrezervnu podršku.

*Prijatno čitanje žele Vam
Vladan Mošić
Milan Radović
mr Aleksandar Đorđević
urednici 17. broja časopisa Prostor*

Beograd, decembar 2009. god.

SADRŽAJ

INTERVJU SA MINISTROM ŽIVOTNE SREDINE I PROSTORNOG PLANIRANJA.....	2
<i>Milan Radović, Vladan Mošić</i>	
INTERVJU SA DIREKTOROM REPUBLIČKE AGENCIJE ZA PROSTORNO PLANIRANJE	5
<i>Vladan Mošić, Milan Radović</i>	
O PROSTORNOM PLANIRANJU.....	10
<i>Nenad Stefanović</i>	
O PROSTORNOM PLANIRANJU.....	13
<i>Ivana Božić</i>	
O PROSTORNOM PLANIRANJU.....	16
<i>Milan Martinović</i>	
SAVREMENI KONFLIKT POLJOPRIVREDNOG I GRAĐEVINSKOG ZEMLJIŠTA	19
<i>Vladan Mošić</i>	
JEDAN POGLED NA SAVREMENE POPULACIONE PROBLEME.....	21
<i>Andrija Sinadinović-Vijatović</i>	
NEBODERI U BEOGRADU – REALNOST ILI ENTUZIJAZAM ARHITEKATA.....	23
<i>Nikola Cvetković</i>	
REGIONALNA PODELA SRBIJE.....	25
<i>Vladan Mošić, Suzana Colić</i>	
GIS – PROSTORNO PLANIRANJE – LOKALNA UPRAVA	29
<i>Milan Radović</i>	
GIS PROJECT SUBOTICA.....	34
<i>Marija Mandić, Slavica Živanović</i>	
ŠTA RADI PROSTORNI PLANER U MALOJ OPŠTINI – DVE GODINE POSLE.....	37
<i>Milan Petrović</i>	
PLANIRANJE REGIONALNIH DEPONIIJA U SREMSKOM OKRUGU	39
<i>Nikola Ilić</i>	
NAUČNO – STRUČNI SKUP „PLANSKA I NORMATIVNA ZAŠTITA PROSTORA I ŽIVOTNE SREDINE” - PALIĆ – SUBOTICA, APRIL 2009.	42
<i>Vladan Mošić, Milan Radović</i>	
UČEŠĆE STUDENATA PROSTORNOG PLANIRANJA NA SALONU URBANIZMA.....	43
<i>Milan Radović, Vladan Mošić</i>	

**Milan Radović
Vladan Mošić,
apsolventi prostornog
planiranja**

intervjui

INTERVJU SA MINISTROM ŽIVOTNE SREDINE I PROSTORNOG PLANIRANJA

Prvi put u Srbiji, prostorno planiranje je dobilo svoje ministarstvo. U nameri da Vam bolje prezentujemo rad, funkciju i akcije ministarstva, obratili smo se direktno Oliveru Duliću, ministru životne sredine i prostornog planiranja u Vladi Republike Srbije.

Prostor:

Kako ocenjujete rad novoformiranog Ministarstva i dalje perspektive u radu i razvoju?

Ministar:

Ministarstvo u ovom sastavu radi godinu i po dana, pa možemo reći da više nije novo. Pokazalo se da je spajanje sektora životne sredine i

prostornog planiranja bilo odličan potez, jer smo na taj način objedinili nadležnosti u dve oblasti koje se međusobno prožimaju. Problemi nisu rešavani godinama, da ne kažem decenijama, pa smo za početak usvajanjem seta zakona uveli neke nove procedure i pravila u obe oblasti. U narednoj godini nas očekuje još više posla, ali sada imamo zdravu zakonodavnu osnovu da taj posao sprovedemo do kraja.

Prostor:

Kakva je saradnja Ministarstva i Republičke agencije za prostorno planiranje?

Ministar:

Saradnja između Ministarstva i Agencije je odlična i veoma intenzivna. Ministarstvo predlaže prostorne planove Vladi, a Agencija ih izgrađuje.

Prostor:

Recite nam nešto više o akciji „Očistimo Srbiju“.

Ministar:

Od početka akcije „Očistimo Srbiju“ najviše smo se bavili uklanjanjem divljih deponija, a u tom poslu nam je glavni partner bila lokalna samouprava. Akcija „Očistimo Srbiju“ će biti nastavljena i naredne godine. Zadovoljni smo postignutim rezultatima i odzivom koji je akcija imala. Rezultate ćemo uskoro objaviti i mogu Vam reći da su veoma dobri. Naredne godine akcija će biti usmerena na podizanje kvaliteta upravljanja otpadom i primenu zakona koje smo doneli ove godine. Cilj nam je

da naredne godine zaživi reciklažna industrija, da budu otvorena nova radna mesta, da povećamo procenat teritorije sa koje se organizovano odnosi otpad. Osim toga, posebno će biti naglašen značaj životne sredine na zdravlje stanovništva.

Prostor:

Koji su aktuelni projekti vezani za prostorno planiranje?

Ministar:

Pokrenuta je procedura za izradu novog prostornog plana Srbije i iz tog projekta će proishoditi svi ostali prostorni planovi. To je trenutno najvažniji projekat u pomenutoj oblasti.

Prostor:

Koliko ste uspeli da promenite svest o značaju zdrave životne sredine, počev od svojih kolega u Vladi i stanovništvu uopšte?

Ministar:

Akcija „Očistimo Srbiju“ nedavno je proglašena za najbolju neprofitnu akciju u protekloj godini, prema izboru novinara i urednika. To govori o njenom značaju na podizanju svesti stanovništva o problemu lošeg upravljanja otpadom i potrebi očuvanja životne sredine. U narednoj godini akcija će biti fokusirana na podizanje kvaliteta upravljanja otpadom u skladu sa propisima koje je Ministarstvo donelo u 2009. godini. To će omogućiti povećanje količina recikliranog otpada, otvaranje novih radnih mesta u toj oblasti i povećanje obuhvata organizovanog prikupljanja otpada.

Prostor:

Da li to znači da je zdrava životna sredina postala značajan resurs razvoja Srbije?

Ministar:

Zdrava životna sredina je oduvek bila jedan od najvažnijih resursa u razvoju Srbije. Ono što je sada važno jeste da se usvajanjem seta ekoloških zakona ta

oblast uređuje prema standardima Evropske unije.

Prostor:

Koje pozitivne promene očekujete da donese novi Zakon o planiranju i uređenju prostora?

Ministar:

Pre svega, očekujemo da budu skraćeni postupci i procedure za dobijanje građevinske dozvole, što je i bio jedan od osnovnih razloga za donošenje pomenutog Zakona. Međutim, Zakon bi pre svega trebalo da uspostavi red u oblasti prostornog planiranja i urbanizma, uspostavljanjem novog planskog sistema, sa dva obavezna plana koja mora da donese svaka opština. Cilj propisivanja tih normi jeste da svakom građaninu Srbije omogućimo da pod istim uslovima, legalno može da ostvari pravo na gradnju. Promenom režima svojine na gradskom građevinskom zemljištu, pored istorijske činjenice da se to desilo posle više od 50 godina vladavine društvene, odnosno državne svojine na gradskom građevinskom zemljištu, otvorili smo i vrata prilivu stranih investicija u ovoj oblasti. To je posebno značajno ako se ima u vidu da je jedan od ključnih razloga za izbegavanje investiranja u Srbiju upravo bio nerešen status građevinskog zemljišta.

Prostor:

Novi Zakon obavezuje izradu prostornih planova opština, u kojoj meri Ministarstvo pomaže nerazvijene i siromašne opštine u tome?

Ministar:

Zakonom je predviđena mogućnost da Ministarstvo sufinansira izradu ova dva obavezna planska dokumenta, ako jedinica lokalne samouprave nema dovoljno finansijskih sredstva. Do kraja godine Ministarstvo će doneti pravilnik kojim bliže uređuje ta pitanja, tako da će sve jedinice lokalne samouprave ovo pravo moći da koriste odmah po usvajanju budžeta za narednu godinu.

Prostor:

Veliki broj opština nema zaposlenog prostornog planera. Kako komentarišete to i kako da ih zaposle imajući u vidu racionalizaciju radnih mesta?

Ministar:

Opštine ne moraju da imaju zaposlene prostorne planere. Za izradu prostornih planova opštine zaključuju ugovore sa organizacijama koje imaju zaposlene prostorne planere.

Prostor:

Da li se slažete sa ocenom investitora da prostorni planovi „koče“ razvoj (procedure, jasne i krute odredbe, strogi uslovi i drugo)?

Ministar:

Ne samo prostorni planovi, već su i urbanitički često bili kočnica razvoja. Novim Zakonom smo predvideli mogućnost da se deo plana izmeni po brzom i fleksibilnoj proceduri. Ona se znatno razlikuje od dosadašnjeg sistema, u kome se svaka izmena plana, pa i ona tehničke prirode, sprovodila do dugom i sporom proceduri koja je bila identična usvajanju plana.

Prostor:

Da li postoji saradnja Ministarstva sa Geografskim fakultetom, Univerziteta u Beogradu i njegovim institutima za prostorno planiranje i životnu sredinu?

Ministar:

Postoji saradnja preko Agencije za prostorno planiranje.

Prostor:

Da li biste došli na Geografski fakultet, Univerziteta u Beogradu i održali predavanje studentima smerova Prostorno planiranje i Geoprostorne osnove životne sredine?

Ministar:

Uvek bih rado došao na fakultet i razgovarao sa studentima.

**Vladan Mošić
Milan Radović,
apsolventi prostornog
planiranja**

INTERVJU SA DIREKTOROM REPUBLIČKE AGENCIJE ZA PROSTORNO PLANIRANJE

Republička agencija za prostorno planiranje, kao jedna od najznačajnijih institucija, bavi se različitim aktivnostima iz ove oblasti. Direktor Agencije, prof. dr. Borislav Stojkov, nekada profesor na Geografskom fakultetu, koji nas je beskrajno zadužio, pored svojih brojnih obaveza, pronašao je vremena da popriča sa svojim bivšim studentima.

Prostor:

Koje su nadležnosti Republičke agencije za prostornoplaniranje, broj zaposlenih i njihova struktura?

Prof.dr Stojkov:

Nadležnost agencije regulisana je Zakonom o planiranju i izgradnji iz 2003. godine i potvrđena je i novim zakonom. Nadležnosti su priprema, koordinacija i praćenje izrade prostornih planova i to onih planova koje usvaja Vlada republike Srbije ili Narodna skupština. To su Prostorni plan republike Srbije, Regionalni prostorni planovi i Prostorni planovi

područja posebne namene, tj. oni planovi koje usvaja državni organ. Agencija ima 30 zaposlenih, od čega je 25 zaposleno u Beogradu; ostali su zaposleni u Novom Sadu, Kragujevcu i Nišu. Uglavnom su to prostorni planeri, i to svi sa naše škole – moji bivši studenti. Imamo i arhitektu, ekonomistu, demografa i pravnika, naravno.

Prostor:

Koliko se napredovalo sa otvaranjem regionalnih kancelarija i koji je njihov praktični značaj?

Prof.dr Stojkov:

Njihov praktični značaj je da se izvrši decentralizacija, da se približi rad agencije građanima širom Srbije. Preko kancelarija u Novom Sadu, Nišu i Kragujevcu i onih koje se otvaraju u Užicu, Zaječaru i u Kosovskoj Mitrovici. Želja je da pokrijemo celu teritoriju Srbije, da što više približimo naš rad organima na terenu i preko tih kancelarija da postaknemo izradu prostornih planova, posebno regionalnih. U skladu sa novim zakonom, radiće se planovi za velike regione i za oblasti malih regiona. Treba okupljati opštine i povezivati ih, pripremati informacionu bazu, praviti sastanke i koordinirati.

Prostor:

Spomenuli ste kancelariju u Kosovskoj Mitrovici. Ona bi pokrivala srpski deo pokrajine. Po Vašem mišljenju, u kojoj meri bi ona poslovala uspešno, s obzirom na okolnosti?

Prof.dr Stojkov:

To je veliki izazov za mene i za tu kancelariju. Ona će biti locirana na univerzitetu u Kosovskoj Mitrovici. Nju će da vodi naš uvaženi prostorni planer, takođe naš bivši student, prof. dr Milan Purišić, koji je sad profesor u Kosovskoj Mitrovici. Zašto izazov? Radiće se, najverovatnije, prostorni plan Kosova za srpski deo. Kako povezati opštine, kako ih artikulirati, pronaći zajedničke interese, kako ih pretvoriti u planska rešenja itd.? To su dosta rastrkane teritorije srpskih opština na Kosovu. Međutim, naša ideja je da preko planskih rešenja, pre svega sa infrastrukturom, zatim sa saobraćajem i drugim resursima koji mogu da povežu te opštine, podstaknemo njihovo povezivanje i homogenizaciju i ad kasnije vidimo kako će to ići u pravcu Kosova i Metohije. Veliki izazov, možda i opasnost, ali nastojaćemo da to završimo. Znajući energiju profesora Purišića, a i moja nije mala, nadamo se da će se naša nastojanja ostvariti.

Prostor:

U skladu sa aktuelnim Zakonom o prenosu nadležnosti AP Vojvodine i Odredbom, Pokrajina samo donosi Regionalne prostorne planove, Prostorne planove područja posebne namene i Prostorne planove jedinica lokalne samouprave. Da li, možda, postoje neke pritajene tendencije da regionalna agencija u Novom Sadu postane autonomna pokrajinska agencija?

Prof.dr Stojkov:

Mogu vam reći da je trenutna situacija takva da imamo izvanrednu koordinaciju sa Sekretarijatom za građevinarstvo, urbanizam i arhitekturu u Vojvodini. I naša kancelarija u Novom Sadu i kancelarija Sekretarijata za planiranje u Vojvodini perfektno saraduju. Izvanredne rezultate postizemo, čak sad preuzimamo i koordinaciju Prostornog plana Vojvodine, što je vrlo veliki rezultat. Naravno, to činimo u saradnji sa Pokrajinskim zavodom za

urbanizam. To je postojeće stanje. Perspektiva će zavisi u velikoj meri od razvoja političke situacije. Statut Vojvodine, pretpostavljam, neće to ugroziti. Statut Vojvodine predviđa izradu Prostornog plana Vojvodine koji će agencija koordinirati u saradnji sa njima. Sve zavisi od ljudi i njihove dobre volje da saraduju. Za sada je tako; videćemo kako će biti. To se nikad ne zna, ja ne verujem. Tendencije ne postoje.

Prostor:

U kojoj meri je novi Zakon o planiranju i izgradnji efikasniji od starog i kakvo je vaše mišljenje o implementaciji planova do novog Zakona? Koja su Vaša očekivanja sada, kada je usvojen novi Zakon?

Prof.dr Stojkov:

Novi Zakon je postavio sistem prostornih planova koji je podeljen na dva dela. To su strateško-razvojni planovi, Prostorni plan Republike Srbije, Regionalni prostorni planovi i Prostorni planovi područja posebne namene. Drugi su Prostorni planovi jedinica lokalne samouprave koji imaju u sebi jedan veći deo regulative, poput pravila građenja, kojima će se omogućiti brže regulisanje korišćenja zemljišta i građenja u opštinama. Novi zakon je efikasniji, utoliko što je, po mojoj oceni, uveo ponovo Prostorni plan Republike Srbije. On će da dá doprinos boljem planiranju i boljoj koordinaciji planiranja u opštinama u Srbiji; sa druge strane, vrlo je važno pitanje Regionalnih prostornih planova. To je, po mom mišljenju, najveća novina. On otvara mogućnost i obavezu izrade Regionalnih prostornih planova za velike regione i za male regione, takozvane oblasti. Preko tih regiona trebalo bi da se postigne efikasnost u razvoju tih celina, naročito u nerazvijenim delovima Srbije. Treća novina vezana je za Prostorne planove područja posebne namene, naročito za planove koridora, koji su u ranijem zakonu bili rađeni isto kao i Regionalni planovi, sa svim prerogativima planiranja razvoja,

naselja, turizma, javnih službi, što nije spadalo u njihovu brigu. Po novom Zakonu, planovi koridora će se samo ticati koridora i ničeg više. Tako, kad Vlada donosi odluku, doneće odluku o koridoru, njegovoj zaštiti, njegovom uređenju; sve ostalo se prepušta Regionalnim prostornim planovima. A iz tih planova koridora davatiće se direktno lokacijske dozvole za građenje. Neće se ići u postupak dalje razarade tih planova, već će se odmah pristupiti realizaciji tehničke infrastrukture, što je vrlo važno za efikasnost građenja.

Prostor:

U novom Zakonu ne postoji direktan član o implementaciji planova već je to urađeno kroz program o implementaciji. Vaše mišljenje na ovu temu je?

Prof.dr Stojkov:

U prošlom Zakonu to je bilo definisano ugovorom o implementaciji koji je prepisan iz francuskog zakona, dakle iz jednog drugog sistema, koji nije mogao da se prenese i primeni kod nas. Uočeno je da on uopšte ne funkcioniše kao takav. Zato je sada u Prostorni plani Republike Srbije i u Regionalne prostorne planove uveden program implementacije. To je znatno korisnije za Srbiju zato što će se, kroz taj program, definisati ono što program i inače, po sardine, podrazumeva. U nekom kratkom vremenskom periodu biće precizirana rešenja iz prostornih planova, nazivi tih projekata, izvori i obi finansiranja, odgovornost za realizaciju i rok izvođenja projekata. Kroz program će se vrlo precizno regulisati ono što mi nazivamo planski prioriteti iz prostornih planova. Time će dobiti na efikasnost sprovođenja. Te planove donosi Vlada, a i taj program takođe donosi Vlada Republike Srbije. To znači da ona preuzima na sebe obavezu da ih realizuje u periodu od tri-četiri godine. Pre se nije znalo ko, sa kim i zašto potpisuje ugovor.

Prostor:

Kakvo je stanje sa pokrivenošću planovima u Srbiji? I zašto je to tako?

Prof.dr Stojkov:

Što se tiče Regionalnih prostornih planova, pokrivenost je sledeća. Urađen je Regionalni prostorni plan Beograda, Regionalni prostorni plan Kolubarskog basena (rađen posle zemljotresa); zavešavaju se Regionalni prostorni plan Timočke krajine i Regionalni prostorni plan Južnog Pomoravlja. Počinje izrada Regionalnog prostornog plana Vojvodine; sprema se Regionalni prostorni plan Centralne Srbije, Regionalni prostorni plan Zapadne Srbije i Regionalni prostorni plan Kosova i Metohije. Moja ideja je da do kraja 2012. godine Srbija bude pokrivena Regionalnim prostornim planovima. Što se tiče Prostornog plana Republike Srbije, on se intezivno radi. Vodi ga agencija, i biće gotov do kraja februara 2010. godine. Prostorni planovi područja posebne namene zavise od dinamike korišćenja tih prostora. Prema potrebama, mi radimo te planove znatno brže nego do sada. Sad se završava Prostorni plan područja posebne namene specijalnog rezervata prirode Uvac, Prostorni plan produktovoda kroz Srbiju. Što se tiče Prostornih planova opština, tu je situacija prilično teška. Novi zakon je definisao obavezu svih opština da, osamnaest meseci po usvajanju Zakona, moraju imati svu plansku prostornu i urbanističku dokumentaciju. Međutim, Vojvodina je pokrivena sa otprilike 85% - 90% Prostornih planova opština. Vojvodina je takoreći pokrivena. Kako idemo ka jugu, tako je situacija sve dramatičnija. Na jugu Srbije nema prostornih planova; vrlo malo ih je na zapadu Srbije; istok Srbije je delimično pokriven, centralna Srbija je delimično pokrivena. Procenjujem da je Prostornim planovima opština pokriveno negde oko 40% teritorije južno od Dunava.

Prostor:

Koji je praktični značaj regionalne podele Srbije?

Prof.dr Stojkov:

Regionalna podela Srbije definisana je Zakonom i sada je u pripremi Uredba o granicama tih regiona i oblasti. Uredba mora biti doneta do kraja 2009. godine. U toj Uredbi u njenoj prvoj verziji, predviđeno je da Srbija dobije 7 regiona, Vojvodina, Grad Beograd, Istočna Srbija, Južna Srbija, Centralna Srbija, Zapadna Srbija i Kosovo i Metohija. Mada se još uvek vode pregovori, planira se da svaki od današnja 24 okruga postane oblast – mali region. Svrha tih regiona je da se postakne takozvani regionalni razvoj i veća regionalna kohezija Srbije. Danas je dramatična razlika između razvijenih i nerazvijenih regiona i ide do razmere 1:7. Razvijeni regioni su čak 7 puta razvijeniji od najnerazvijenijih. Da bi se to ujednačilo, potrebno je da se aktiviraju potencijali u tim nerazvijenijim regionima, tako što će se u njihove urbane centre – gradove - postaviti regionalne kancelarije koje će imati zadatak da pokreću projekte, da brinu o njima, da pribavljaju sredstva od nacionalnih, evropskih i drugih međunarodnih fondova za realizaciju tih projekata. Njihova briga će biti ekonomski i socijalni razvoj tih regionalnih celina. Što se tiče velikih regiona, oni će imati zadatak da definišu i realizuju velike regionalne projekte, da pojačaju pristupačnost tih regiona, razvijaju nove sobračajnice, da pribavljaju sredstva za infrastrukturu, da realizuju veliku infrastrukturu regionalnog karaktera itd. Zadatak i svrha te regionalizacije jeste posticanje razvoja, pre svega nerazvijenih, ali i ubrzanje razvoja razvijenih regionalnih celina poput Vojvodine i Grada Beograda.

Prostor:

Da li racionalizacija radnih mesta obuhvata agenciju i kako se to manifestuje?

Prof.dr Stojkov:

Racionalizacija obuhvata sve organe državne uprave, prema tome obuhvatiće i agenciju. Još uvek nismo dobili striktno upustvo, ali pretpostavljam da će jedno radno mesto morati da bude ukinuto.

Prostor:

Koji je po vama ključni problem nezaposlenosti planera u Srbiji?

Prof.dr Stojkov:

Pre svega, mislim da nezaposlenost planera nije veća nego nezaposlenost drugih struka. Čak bih rekao da su planeri, procentualno gledano, više zaposleni nego druge struke npr. arhitekta i građevinski inženjeri. Procentualno je dobra zaposlenost; ima, naravno, mnogo i nezaposlenih. Problem nezaposlenih je u ovom trenutku problem državne uprave i lokalne samouprave. Restrikcija zapošljavanja u stvari otežava zapošljavanje planera koji se najviše zapošljavaju u državnoj ili lokalnoj upravi. To je glavni razlog. Ukoliko bi se u ovom periodu pred nama primenio Zakon koji nalaže svim opštinama da imaju prostorne planove, onda bi ta velika količina neurađenih planova sigurno tražiti zapošljavanje novih planera. Očekujem da se iduće godine, kada se ovaj „embargo“ sa zapošljavanjem ukine, procenat zaposlenih planera poveća.

Prostor:

Kako komentarišete izjave nekih stakeholdera da prostorno planiranje „ koči “ razvoj? Tj. da se na planove čeka dugo i da su suviše restriktivni?

Prof.dr Stojkov:

Tu su u pravu. Prostorni planovi se u Srbiji rade izuzetno dugo. Republička agencija, otkako sam ja direktor, obrnula je list. Nijedan prostorni plan koji se radi preko Agencije ne sme da se radi duže od 6 meseci. To i postižemo. I Prostorni plan Republike Srbije biće gotov za 6 meseci. I Regionalni prostorni planovi će biti gotovi za 6 meseci. Ja i opštinama

sugerišem da svojim obrađivačima plana nalažu da nijedan plan ne sme biti rađen duže od 6 meseci. Procedura bi takođe morala da bude ubrzana i skraćena. To sad radimo i sa Ministarstvom, gde pokušavamo da nađemo način da to uradimo. Utoliko je taj stav stakeholdera ispravan. Što se tiče samih planskih rešenja, ona isto tako otežavaju realizaciju investicija kod prostornih planova onih opština čiji su prostorni planovi rađeni u većoj meri sa nekim urbanističkim barijerama. Ima puno tih pravila koja koče; morali bi planovi opština biti znatno fleksibilniji. Prostorni planovi regiona nemaju te barijere, jer nemaju urbanizma; i Prostorni plan Republike Srbije takođe, ali prostorni planovi opština imaju dosta pravila koja koče. Ako se ta pravila malo olabave, ukoliko postanu fleksibilnija, utoliko će biti lakše rešavanje problema.

Bio je pre neki dan kod mene predsednik opštine Bela Palanka, jedne vrlo siromašne opština. On ima investitora koji hoće da gradi tamo negde uz put, gde je i normalno da gradi po nekim saobraćajnim tačkama. Međutim, u prostornom planu je tu striktno propisano poljoprivredno zemljište, a to je slaba poljoprivreda koja nema perspektive. On me pita šta da radi. Sad morate menjati plan. Mi sugerišemo da se kroz Prostorni plan koridora, koji tu prolazi, uvede norma koja će omogućiti fleksibilnije tumačenje u skladu sa potrebama i mogućnostima opštine; da se omogući građenje industrije pre svega, jer nam sada manjka industrija.

Prostor:

Da li je lakše sedeti u „fotelji“ direktora agencije ili biti za katedrom pred studentima?

Prof.dr Stojkov:

Tamo sam bio pred studentima, ovde sam pred građanima Srbije. Ja stalno obilazim gradove po Srbiji i izlažem razne ideje, naročito za Prostorni plan Republike Srbije. I mogu da kažem da je situacija za mene ista. Tumačim i objašnjavam i tamo i ovde. Ovde je, naravno, odgovornost drugačija nego na fakultetu. Neću da kažem veća, ali je drugačija. Tamo je odgovornost da nekoga naučiš, a ovde odgovornost da nekog postakneš da razmišlja o razvoju.

**Nenad Stefanović,
student prve godine prostornog planiranja**

O PROSTORNOM PLANIRANJU...

„... O, šta su moji jadi i moje nevolje ako sam sposoban da budem srećan? Verujte, ja ne razumem kako je moguće da neko prolazi pored drveta, a da se ne oseti srećnim što ga vidi? Da razgovara sa čovekom, a da ne bude srećan što ga voli! O, ja samo ne umem da iskažem... ali na svakom koraku ima toliko mnogo stvari, tako divnih, da i onaj u najvećoj meri zabludeli čovek mora uvideti kako je lep ovaj svet. Pogledajte dete, pogledajte zoru Božju, pogledajte travku kako raste, pogledajte oči koje vas gledaju i vole vas...“

„Idiot“

F. M. Dostojevski

*Dragi putniče,
Ukoliko te voz, što život se zove, ostavi na ovoj stanici, a mene na njoj više ne bude, i tvoj pogled privuče parče vlažne i sive hartije koja bespomoćno leži na ivici klupe, spasi je... Ne odvraćaj pogled, već je prigrli i oteraj slepilo sa svojih očiju! Ona je jedino što imam i što ostavljam tebi i potomcima tvojim u amanet...*

Autor

Planiranje i plan kao esencija čovekove egzistencije

Na početku, ne beše mnogo toga. Svemogući tvorac svega današnjeg, Bog ili priroda, prvobitno načini neograničen prostor. Kao završnu kariku u prirodnom lancu, postavi „kreaturu“ koja poseduje nešto što je odvaja od ostatka živog sveta – stanje SVESTI. Mnogo pre postanka prve reči, odnosno u periodu kada se čovek sporazumevao neartikulisanim zvucima i pokretima tela, njegove „unutrašnje hodnike“ nastanjivala je misao koja ga je održala kao vrstu do dana današnjeg. Misao o kojoj govorim je, zapravo, maleni proces koji koji je vremenom prerastao u nešto jako komplikovano i multidisciplinarno. Mi to danas nazivamo planiranjem. Dakle, iako je bio na jako niskom stepenu evolucionog razvoja, planiranje je bilo sastavni deo njegovog života. Naravno, tadašnje planiranje se baziralo na tome, kako se zaštititi od prirodnih nepogoda, od ostalih plemena, kako uspešno uloviti divljač... Ovim delanjem ljudi su uređivali i korigovali prostor oko sebe, iako toga nisu bili u potpunosti svesni. Sve te promene u prostoru su automatski implicirane fundamentalnim čovekovim instinktom, željom da živi, kako bi se njegova „borba“ nastavila i sledećeg dana. Kako je ljudski um doživljavao evolucionu ekstazu, tako se menjala i geografska sredina u kojoj je živeo. Dolazi do nastanka prvih naselja, gradova, a kasnije i država.

Prostorno planiranje kao putnik na drumu istorije

Današnji, odnosno savremeni koncept prostornog planiranja rezultat je viševekovnog iskustva. U svetu prostornog planiranja obitavaju čak tri različite teorije o postanku ovog, za mene, umetničkog pravca. Prva je koncipirana na tome da se javlja prvim planerskim poduhvatima u prostoru kod starih civilizacija. Druga, se vezuje za 19. vek i konsolidaciju geografije i urbanizma. Treća, može se slobodno reći, i najrealističnija, govori o tome da su koreni prostornog planiranja javljaju upravo između dva svetska rata, jer su prvi veći planovi i projekti u svetu rađeni upravo u ovom periodu.

Međutim, prvi planski poduhvati, ipak, datiraju iz perioda starog veka. Svoju ekspanziju doživljava tek posle Drugog svetskog rata, tako da je ono tekovina 20. veka.

Prvo planiranje je počelo sa izgradnjom irigacionih kanala u Mesopotamiji kako bi se obezbedila proizvodnja hrane. Posle Istočnih despotija i njihove borbe sa prirodom, u antičkoj Grčkoj dolazi do pojave gradova, polisa. Antički Rim odlazi korak dalje u ostvarenju svojih planova. Javlja se prvi put krstasti tip naselja sa „džadama“ koje se međusobno seku pod pravim uglom. Osim inovacija na polju uređenja gradova, Rimaska imperija čini još jedan korak dalje. Izgradnjom mreže puteva duž cele imperije, dolazi do razvoja velikog broja drugih gradova i vojnih stacionarnih logora. Prvobitna zamisao ovog, tada revolucionarnog, poteza bila je da se legije, u slučaju napada na imperiju od strane varvarskih plemena, što pre premeste iz jednog dela carstva u drugo. Kasnije su „vojni putevi“ dobili ekonomsku funkciju.

Osnovni ciljevi života u gradovima bili su zadovoljavanje ljudskih potreba za materijalnom bazom, zdravljem i kulturom.

U periodu „mračnjaštva“, odnosno srednjem veku, ljudski um beše izolovan zidinama sopstvene tamnice, poput grada koji ga je gušio. Ceo tadašnji život zasnivao se na postojanju tog zida. Međutim, sa svojim povratkom iz daleke Kine, Marko Polo, osim gomile začina i mnogih gastronomskih inovacija, sa sobom donosi „prah veselja“, danas u svetu poznat kao barut. Pošto je čovekova destruktivnost brža i efikasnija od kreativnosti, pronašao je način da se oslobodi svojih, ali i gradskih zidina. Konačno, zida više nije bilo. Odjednom, pred čovekom se stvori misteriozni i do tada nepojmljivi svet. Gradovi su počeli da komuniciraju sa svojim okruženjem i, samim tim, da „rastu“.

Ove promene u životima srednjovekovnih ljudi, uslovile su razvoj spoljne trgovine, što je formiralo zaoštavanje konflikata u tadašnjem gradu, pred nemilosrdnim naletima novonastalih kapitalističkih „kanona“.

Prostorno planiranje kao moderan sindrom i potreba

U poglavlju koje sledi, trebalo bi objasniti i „definisati“ pojam prostornog planiranja. S obzirom na to da je prostorno planiranje, kao naučno-tehnička disciplina, oficijalno, staro tek nešto više od „pola“ veka, jako je teško reći definiciju koja će ga obuhvatiti i do tančine predstaviti i precizirati. Prepreku u kreiranju univerzalne definicije ne predstavlja „mladost“ prostornog planiranja, već njegova kompleksna kompozicija.

Prostorno planiranje je poput umetničkog dela: svako ga doživljava na neki svoj način. Što je više autora i poznavalaca ove delatnosti, to je više definicija i pokušaja transkripcije ove apstraktne „tvorevine“. Smatram da i ja, iako, kao najmlađi član ove „velike porodice“, zaslužujem pravo da izložim svoje mišljenje o „glavi porodice“, pa samim tim i da izvedem teorem o njenoj funkciji.

„Prostorno planiranje je ljudska aktivnost koja teži da uz što manji utrošak energije i novčanih sredstava dovede do „simbioze“ prirodnih uslova i društvenih ideja i potreba.“ Ovako hladna i pomalo gruba jezička konstrukcija laiku ne znači mnogo.

Prostorno planiranje je (kao i svaka vrsta planiranja) složen proces koji traje, ne završava se i usmeren je ka budućnosti. Dakle, zadatak prostornog planiranja je da organizuje, usaglasi i uspostavi korektan odnos ljudi i njihovih potreba sa uslovima geografske sredine sa kojom komuniciraju. Prostorno planiranje, kao i sve ostale delatnosti ima svoje „korene“. Opšte je poznato da su roditelji ove delatnosti geografija i urbanizam. Iako su zaista integralni delovi prostornog planiranja, ne bih se složio u potpunosti sa činjenicom da su njegovi tvorci. Definitivno ga je stvorio **čovek**, svojim altruizmom i biofilijom. Vratimo se na početak ove priče. Čovek je kalkulirao sa prostorom i uređivao ga kako bi se zaštitio i opstao. Ali, treba zagrebat i po površini i „ući“ malo dublje u filozofiju njegovog postupka. Nije on to radio kako bi

pomogao samome sebi, već svim ljudima koji su ga okruživali. Oduvek sam smatrao da je (generalno) u čovekovo biti da bude zaštitnik drugih. Na kraju, sav čovekov trud svodi se na stvaranje humane sredine za buduće naraštaje.

Jako bitna stavka u prostornom planiranju je **prostorni plan**. Prostorni plan je, zapravo, konačni produkt prostornog planiranja i predstavlja ideju, odnosno rešenje „stavljeno“ na papir. Ali, plan nije samo „mrtvo“ slovo na papiru već predstavlja „manifest“ prepun smernica za dalje akcije. Za plan je, takođe, bitno reći da poseduje „snagu“ pravnog akta i da u njegovom usvajanju, kao takvom, učestvuje Narodna skupština. Prostorno planiranje ne može obitavati, niti se odvojiti od politike. Prostorno planiranje se temelji na „fantastičnom triju“. Trio ili trougao čine političari, planeri i narod. Princip funkcionisanja trougla je sledeći – političari naručuju i plaćaju izradu prostornog plana, planeri se bave analizom postojećeg stanja i pronalaze rešenje koje se reprezentuje samim planom, dok je narod taj čiji se problemi i potrebe planom rešavaju.

Prostorno planiranje je u stvari vrlo efikasno oruđe kojim se jedna država može uspešno boriti protiv entropije, odnosno dezorganizacije. Takođe ono dovodi do razvoja slabo razvijenih delova zemlje. Da li je „mali čovek“ sposoban da taj opasan ples odraslih okrene u svoju korist? Da li je sposoban da od politike sačini oruđe, opeku kojom bi zidao lepši i vedriji svet? Da li je čovek sposoban da se odupre mračnjaštvu sopstvene pohlepe? Kapitalizam, monopolizam, interesne grupe su deca okrutnog sistema, fragmenti okrutne mašinerije ludila i uzimanja. Teško je iseći „tumor“ društvenog slepila i pedagoškim šamarima urezati etiku kao osnovu zdravog bivstvovanja. Previše uzimanja, previše zelenih želja, ni malo davanja, ni malo brige. Dvadeseti vek, kao poprište poremećenosti, bio je samo uvertira za temelje novih ideologija, ali i novog „demokratskog“ poretka. Baš ta „vladavina naroda“ služi kao maska pod kojom lice krije neobirokratija, zaštitnica „moralista“ kojih je u današnje vreme i previše. Dakle, problem je konstatovan; sada je potrebno ponuditi adekvatno rešenje. To je ujedno i najteži deo ove misije.

Borba sa vetrenjačama ili realno rešenje

Jasno je da se posle ovako izdefinisiranog problema rešenje ne može dati samo od sebe. Neophodno je sve relevantne faktore detaljno obraditi, a sve u cilju shvatanja gore pomenutog problema. Praktičnost bi bila dobra za početak. Taj procenat praktičnosti koji nam je toliko nedostajao, napokon bi mogao izaći iz prašnjavih ormara i svoje mesto našao među svojim, u prirodi. Čini se da zemlje u regionu ozbiljnije shvataju važnost ove delatnosti. Čini se da su koji stepenik iznad nas. Možda rešenje upravo leži u uspešnom podizanju nacionalne svesti, usmerene ka povećanju društvene produktivnosti i svrsishodnog delovanja, a pritom uticati na smanjenje „monopolskog“ robovlasništva.

Literatura:

1. Marinović – Uzelac, A. (2001) Prostorno planiranje. Zagreb: Dom i svijet.
2. Perišić, D. (1985) O prostornom planiranju. Beograd: Institut za arhitekturu i urbanizam Srbije.

**Ivana Božić,
student prve godine prostornog planiranja**

O PROSTORNOM PLANIRANJU...

Shvatanje pojma prostornog planiranja

Iako je prostorno planiranje oblast koja nije jasno definisana, i sam naziv govori da je to proces koji traje. Takođe, možemo zaključiti da izražava određenu nameru i pravljenje plana. Ne postoji jedinstvena, jednoznačna i opšte prihvaćena definicija prostornog planiranja. Razlozi za to su razumljivi: prostorno planiranje se intenzivno razvija, to je poseban oblik ljudske delatnosti. Praksa planiranja je manje ili više različita u svakoj zemlji posebno, različiti su pristupi u shvatanju suštine i smisla planiranja. Ono što je takođe važno u prostornom planiranju jeste da je to proces usmeren ka budućnosti, a to je jedan od bitnijih i veoma složenih zahteva planiranja. Prostorno planiranje ima za cilj da obezbedi optimalno korišćenje prostora. Osnovni zadatak prostornog planiranja je izrada prostornog plana, što je složen proces, budući da je prostorno planiranje multidisciplinarna oblast. Iako jedna od značajnih nauka za stanovništvo, nekima je nepoznata, a mnogi je ne razlikuju od urbanizma. Postoji i shvatanje u kojem se prostorno planiranje vezuje za uređivanje enterijera. Zbog toga treba objasniti u čemu je razlika između prostornog planiranja i urbanizma kao i zbog čega ne treba zvati prostornog planera radi uređivanja stana. Isto tako, važno je znati značaj prostornog planiranja i razlog njegovog nastanka.

Postanak i razvoj prostornog planiranja

U smislu teorijskih okvira i društvene prakse, prostorno planiranje je relativno mlada disciplina u svetu, a još mlađa u našoj zemlji. Inače, prvo planiranje vezuje se za stare civilizacije. To su bili tehnički zahvati na većim prostorima koji su vezani za navodnjavanje, isušivanje ili izgradnju puteva, ali to nije imalo planski karakter u savremenom značenju prostornog planiranja. Tako je postojala gradska umetnost u Egiptu, Rimu, Grčkoj, Indiji, Kini i srednjovekovnoj Evropi – tvrdi Francuz Barde. "Ta umetnost je podrazumevala pronalaženje forme za izgradnju grada, kao i veštinu pronalaženja adekvatnih tehničkih rešenja." (Piha B., 1973) Krstasti tip naselja, kardo – glavna ulica, dekomanus – seče glavnu ulicu pri vrhu, glavni gradski trg na glavnom raskršću, rimski putevi – sve su to odlike planiranja Rimljana. Osnovne funkcije grada, u relativnom smislu, od tada nisu promenjene: zadovoljavanje ljudskih potreba za materijalnom bazom, zdravljem i kulturom.

Takođe, postoji verzija prema kojoj se prostorno planiranje vezuje za početak 19. veka i prema kojem je nastalo iz urbanizma i geografije. Da se razvilo iz urbanizma potvrđuje to da su urbanisti početkom 20. veka uvideli da je nemoguće uraditi generalni prostorni plan većih gradova bez prethodnog sagledavanja problema okoline grada, odnosno regiona koji ga okružuje. (Marinović-Uzelac A., 2001)

Može se reći i da je prostorno planiranje javilo između dva svetska rata, zato što su prvi veći i značajniji prostorni planovi u svetu rađeni u tom periodu, na već definisanoj zakonodavnoj i institucionalnoj osnovi. Što se tiče razvoja prostornog planiranja u našoj zemlji, može se reći da se Knez Miloš Obrenović smatra prvim prostornim planerom. On je 1836. godine doneo "Ukaz o ušoravanju sela". Njegov sin, Knez Mihajlo, zaslužan je za urbano planiranje polovinom 19. veka u Beogradu. Od tada do današnjih dana doneto je nekoliko zakona. Poslednji jeste "Zakon o planiranju i izgradnji" od 2003. godine sa usvojenim izmenama 2006. godine.

Prostorno planiranje, urbanizam i geografija

Činjenica da je prostorno planiranje proisteklo iz urbanizma ukazuje na njihovu čvrstu vezu i međusobnu zavisnost. Pošto je nastalo na takav način, moguće je da je to jedan od razloga zašto je urbanizam poznatiji od prostornog planiranja. Postoje ljudi koji ove dve delatnosti ne razlikju zato što misle da su jednake. I pored toga, razlika je jednostavna. Urbanizam se vezuje za gradove, odnosno naselja, dok se prostorno planiranje vezuje za područja šira od grada. Razlika je jasno uočljiva i u sadržaju prostornog i urbanističkog plana. Prostornim planovima se planira nacionalna, regionalna ili teritorija opština, teritorija posebnih namena, kao i nenaseljen prostor. Njima se utvrđuju ciljevi prostornog razvoja, prostorno uređenje, organizacija, zaštita, korišćenje i namena prostora. Oni ne zalaze u unutrašnju prostornu strukturu. Zbog toga prostorni planovi imaju karakteristike opštijih planova sa malo detaljnosti. Urbanističkim planovima se planira uređenje i opremanje gradova i naselja, ili samo jedan njegov deo u zavisnosti od vrste urbanističkog plana. Urbanistički planovi su konkretniji i detaljniji od prostornih. Dakle, prostorni zahvat teritorija u prostornom planiranju je raznolik – od lokalnih do državnih. Zbog toga ono nema veze sa uređivanjem enterijera. Kada kažemo da prostorno planiranje ima za cilj da obezbedi optimalno korišćenje prostora, misli se konkretno na prirodne i društvene resurse.

Prostorno planiranje je blisko povezano sa geografijom. Geografija kao najizrazitija prostorna nauka može da dá najviše sadržaja modernom prostornom planiranju i da obezbedi teorijske podloge njegovom razvoju. Za kvalitetno prostorno planiranje važno je poznavanje geoloških, geomorfoloških, hidroloških, klimatoloških i drugih geografskih karakteristika prostora. Pored toga, važno je poznavanje strukture stanovništva i njihovih potreba. Zato kažemo da je prostorno planiranje multidisciplinarno. Prostorni planer ne treba da bude geomorfolog ili sl. da bi se bavio prostornim planiranjem, ali je potrebno da bude upoznat sa osnovama takvih geografskih predmeta da bi stekao generalnu sliku o prostoru na kojem se radi plan.

Pošto prostorno planiranje ima za cilj optimalno korišćenje prirodnih i društvenih resursa, ono je povezana i sa geografijom. "Prirodni resursi su genetski vezani za prirodnu sredinu i koriste se u proizvodnim procesima. Ti procesi vezani su za ostvarenje korisnih proizvoda, objekata, sredstava rada, predmeta potrošnje i izvora informacija o životnoj sredini." (Tošić B., 2007) Prirodni resursi imaju relativan društveno–vremenski značaj zbog toga što se tokom razvoja otkrivaju novi resursi. Kada se govori o prirodnim resursima, važno je znati njihovu vrednost, korisnost, dostupnost ali i ograničenost zbog koje se javlja potreba za traženje alternative. Upravo to može biti jedan od problema u prostornom planiranju, jer od raspoloživosti prirodnih resursa zavisi i razvijenost određenog prostora. Naravno, nisu prirodni resursi jedini uslov za razvoj. Bogatstvo prirodnim resursima treba da bude usklađeno sa razvijenom privrednom strukturom. Prirodne resurse treba koristiti na što bolji i ekonomičniji način. Oni su značajni za opšte poboljšanje stanovništva. Treba ih koristiti tako da se njihovom upotrebom učini nešto bolje u prostoru, nešto što će biti od značaja za sve, a da se pritom oni minimalno "oštete". Bez obzira na sposobnost obnavljanja prirodnih resursa, mora se obratiti pažnja na način njihovog korišćenja. Neodgovornim i neracionalnim korišćenjem prirodnih resursa došlo je do zagađenja vazduha, vode i zemljišta. Takvim ponašanjem čovek je proizveo posledice globalnog značaja, budući da je došlo do promene klimatskih uslova, uništavanja ozonskog omotača, degradiranja šumskog pokrivača, ugrožavanja biodiverziteta i dr.

Čovek je nesvesno, a možda i svesno, ugrozio ono od čega živi. Direktnije ugrožavanje životne sredine sa nepovratnim ili teško popravljivim posledicama postalo je predmet naučnog i stručnog razmatranja. Tako je došlo do prihvatanja termina "održivi razvoj" koji predstavlja generalno usmerenje, težnju da se stvori bolji svet, balansirajući socijalne, ekonomske i faktore zaštite životne sredine. "Održivi razvoj

jeste postizanje kvalitetnijeg načina života u granicama podnošenja ekosistema." (Tošić B., 2007) To je veoma važno zato što je čovek došao u situaciju da izlazi u susret potrebama sadašnjosti, tako da ne ugrozi život budućim generacijama.

Prostorno planiranje je jedan od načina da se zaustavi dalje uništavanje prirodnog dobra i da se, koliko je god moguće, nešto popravi. Odgovornost prostornog planiranja je velika. Zbog toga planiranje ne sme biti površno. Svaki korak u prostornom planiranju mora biti praćen od strane stručnog tima. Geografija je najbolje "upoznata sa prostorom", zbog toga prostorni planer mora biti upoznat sa već spomenutim geografskim predmetima.

Sagledavanje budućnosti u prostornom planiranju

Raditi na prostorom u prirodi je težak zadatak zbog toga što je planiranje proces odlučivanja usmeren ka budućnosti. Sagledavanje budućnosti je bitna osobina čoveka i ljudske zajednice. Primenom naučnih znanja i metodoloških postupaka većina razvojnih procesa je istraživački utvrđena i objašnjena, što omogućuje da se sagledaju a time i planiraju njihovi budući tokovi i efekti. Međutim, postoji realna mogućnost da se u bliskoj a pogotovo daljoj budućnosti dese nepredvidivi događaji i pojave koje deluju na razvojne procese i njihove efekte zbog neizvesnosti i rizika svojstvenih budućim vremenima. Takve pojave je teško sagledati i naslutiti a još manje predvideti njihove efekte na razvojne procese što istovremeno umanjuje i pojačava ulogu i značaj planiranja. Stanovište da budućnost nije moguće sagledati zbog neizvesnosti i rizika je uslovnog karaktera. Proces koji će se odvijati u budućnosti, uključujući i iznenadne pojave i događaje, proizilazi u kontinuitetu iz sadašnjosti i prošlosti koje su naučno ili stručno u velikoj meri istražene i objašnjene. Mogućnosti sagledavanja budućnosti u savremenim uslovima daleko su veća u odnosu na prošlost, posebno daleku. Prošlost je karakteristična po nerazvijenošću naučnih saznanja i oskudnim praktičnim iskustvima. Savremena naučna saznanja su u stalnom razvoju. Buduće procese i pojave moguće je sagledati i predvideti zbog toga što se odvijaju u kontinuitetu, što su vezane za prostor i vreme i što postoji velika verovatnoća da će se ostvariti i dešavati. Dakle, sagledavanje budućnosti jeste težak proces ali je ipak ostvarljivo ukoliko se njome bavi stručno lice.

Kvalitetno planiranje – znanje i pažnja

Prostorno planiranje se ne može objasniti jednom jedinstvenom definicijom, ali može pomoći "pametnijem" korišćenju prostora i stanovništvu koji na njemu živi. Planiranjem se ne sme ugroziti životna sredina. Da bi se stvorio bilo kakav prostorni plan, kratkoročni, srednjoročni ili dugoročni, potrebno je poznavanje prostora, timski rad, stručan i ozbiljan pristup problemu, poštovanje prirode i prirodnih resursa. Prostor na kome treba da se radi treba da bude ispitan, proveren i onda se, na osnovu toga, može početi sa realizovanjem ideja vezanih za prostorno planiranje. Na takav način budućnost može biti sigurnija i bezbednija. Dakle, ukoliko čuvamo prirodu i ona će čuvati nas. Treba poštovati rad prostornih planera zato što će se oni uvek truditi da se život u prostoru učini kvalitetnijim.

Literatura:

1. Đorđević, D. (2005). Planer. Asocijacija prostornih planera Srbije, br. 1, str. 5
2. Marinović-Uzelac, A. (2001). Prostorno planiranje. Zagreb: Dom i svijet
3. Piha, B. (1973). Prostorno planiranje. Beograd: Novinska ustanova službeni list SFRJ
4. Tošić, B. (2007). Uvod u prostorno planiranje – skripte u rukopisu
5. www.urbel.com/default.aspx?ID=uzb_ProstorniPlanovi&LN=SRL

Milan Martinović, student prve godine prostornog planiranja

O PROSTORNOM PLANIRANJU...

Pojam planiranja

Planiranje je neprekidan proces preuzimanja akcija, donošenja odluka na osnovu utvrđivanja ciljeva i ostvarivih rešenja. Prostorno planiranje je oblast koja nije jasno definisana, niti jasno shvaćena. Planiranje varira od zemlje do zemlje, u zavisnosti od organizacionih i institucionalnih šema sistema. Sam akt prostornog planiranja je upuštanje u rizik i nada da će uloženi trud i vreme imati efekta i koristi u budućnosti. Prostorno planiranje je aktivnost, nadležnost i odgovornost javnog sektora u promovisanju racionalnog rasporeda aktivnosti i komunikacija na nekoj teritoriji radi usmeravanja ka dostizanju određenih dugoročnih i srednjoročnih ciljeva prostornog razvoja. To je ključni instrument za uspostavljanje dugoročnog okvira za socijalni, ekonomski i fizički (ekološki) razvoj. Služi kao instrument za koordinaciju i harmonizaciju sektorskih politika i propozicija u delu koji se odnosi na teritoriju (države, regiona, lokalne zajednice). Instrument je za uspostavljanje ravnoteže između zahteva (potreba) za razvojem na lokalnom i regionalnom nivou i neophodnosti zaštite životne sredine, prirodne i kulturne baštine (državni nivo). Kod sektorskih politika ukazuje na potrebu ravnomernije distribucije ekonomskog razvoja (regionalni nivo) i na uspostavljanje veće teritorijalne kohezije (državni nivo).

Nastanak planiranja

Sposobnost planiranja uslovljena je sticanjem novih i usavršavanjem starih znanja i umeća i njihovim delovanjem u praksi. Čovek je vremenom sticao saznanja o prirodi, svom mestu i svojoj ulozi u okviru nje. Zahvaljujući znanju, počeo da gospodari svojim životom i okruženjem. Razvojem i širenjem naselja, došlo je do pojave prvih gradova u kojima se težilo ka što organizovanijem prostoru. Neophodni su bili što prodorniji putevi, što veće i jače zidine za odbranu od neprijatelja i što kvalitetniji prostori, kako u samom utvđenju, tako i van njega.

Nivoi planiranja

Kod planiranja javljaju se tri različita nivoa planiranja, nacionalni, regionalni i lokalni. Nacionalni teži ka odgovornosti definisanja i implementacije okvirnih razvojnih politika i propozicija koje iniciraju, podržavaju i uslovljavaju proces daljeg odlučivanja o kapitalnim akcijama na teritoriji države; uputstva za regionalni i lokalni nivo. Regionalno planiranje priprema i koordinira obuhvatne regionalne strategije prostornog razvoja sa pogledom u budućnost (10-20 godina); podrška lokalnom nivou i informiše o nacionalnim strateškim prioritetima; obeležavanje zaštićenih područja, definisanje regionalnih projekata, procene uticaja regionalnih projekata. Lokalno planiranje je u onoj meri u kojoj lokalna zajednica može da odgovara i implementira razvoj.

Prostorni plan

Prostorni plan je jedan od strateški najznačajnijih dokumenata ukupnog razvoja države. U nadležnosti je lokalne samouprave. Prostorni plan ima, pre svega, strateško-razvojnu funkciju, ali, delimično, i regulatornu. U razvojnom smislu,

uprava treba da dobije instrukcije kako da upotrebi razvojne instrumente u cilju razvoja infrastrukture, službi, pravaca urbanog i ruralnog razvoja, regionalnih veza, zaštite... i stvaranja osnova za razvojne projekte (fondovi, donacije). U regulatornom smislu, treba da sagleda kriterijume održivosti resursa i očuvanja vrednosti, da se utvrde pravila za upotrebu zemljišta i građenja, i, posebno, da se reguliše izgradnje kapitalnih (strateških) objekata.

Svrha plana je da unpređi teritorijalne pristupačnosti, jača teritorijalnu koheziju, uspostavlja teritorijalni identitet, da pokrene šire prostorne integracije (prekogranične, interregionalne, transnacionalne), da kreira uslove za održivo investiranje, zaštitu resursa, baštine, životne sredine, ljudi i dobara, kao i za racionalnu upotrebu energije.

Koristi od prostornog plana je višestruka i za životnu sredinu i za ekonomski i socijalni razvoj. Najveća korist videće se u oblasti prirodne i životne sredine, što podrazumeva odgovarajuću upotrebu zemljišta (šumsko, vodno, poljoprivredno, građevinsko). Ti je i zaštita i pažljiva upotreba prirodne i kulturne baštine, promocija mera zaštite ljudi i dobara, energetska efikasnost.

Na lokalnom nivou, važni su investicije i određivanje zemljišta za izgradnju. Potom, bitna je izgradnja okvirnih pravila građenja, uspostavljanje kvalitetnog odnosa između aktivnosti i komunikacija (saobraćaj, infrastruktura), te stvaranje uslova za kvalitetniju životnu sredinu kao preduslova za investiranje. Vredno je naglasiti i važnost uspostavljanja mera za obnovu sela. Bitna je i institucionalna odgovornost za realizaciju razvojnih projekata, uspostavljanje sistema planiranja, jačanje prekograničnih i interregionalnih veza. Za socijalni razvoj imamo sagledavanje i rešavanje distribucije javnih službi, povezivanje lokalnih zajednica, uslovi za veće zapošljavanje, obezbeđenje uslova za kvalitetniju životnu sredinu.

Prostorni razvoj Srbije

Za Srbiju je od vitalnog značaja uspostavljanje prekogranične saradnje u oblastima ekonomskog razvoja, infrastrukturnog povezivanja, turizma, energetike, zaštite životne sredine. Do sada je institucionalna saradnja ove vrste postojala sa Crnom Gorom (u okviru državne zajednice). Nizom prostorno-planskih i razvojnih mera Srbija će savladati postojeća ograničenja intenzivnijeg regionalnog povezivanja. U prvom redu treba poboljšati putnu i železničku saobraćajnu infrastrukturu koja povezuje Srbiju sa susednim državama i povećati broj graničnih prelaza. Jačanje veza srpskog elektroenergetskog sistema sa sistemima u regionu. Srbija mora aktivno participirati u međudržavnoj saradnji u vezi zaštite prirode i životne sredine, kao i korišćenja prirodnih resursa.

Zaključak

Planiranje nije kratkotrajan proces. Kada sve izgradimo i uredimo u jednom gradu i dođemo do krajne granice mogućih urbanističkih poduhvata, uvek će ostati rešavanje problema manjih ruralnih područja kojima je neophodna revitalizacija. Prioritetno zahtevaju programe za zaustavljanje procesa napuštanja sela. To podrazumeva pravno-državne mere za stvaranje uslova rada i podsticanja rastaživotnog standarda sela, uključujući kulturne i rekreacijske potrebe stanovništva i ubrane uslove življenja. Treba promovisati vrednosti ruralnog nasleđa, duhovnih i materijalnih dobara i tradicije, uz jačanje veza sa gradskim sredinama. Uz obavezu poštovanja tradicionalne gradnje, treba obezbedi uslove za revitalizaciju objekata stanovanja i odgovarajući infrastrukturni standard. Telekomunikacije i informatika mogu biti jak oslonac za željeni razvojni put. Fenomen nelegalne gradnje i degradiranje životne sredine predstavlja veliki problem. Otimanjem poljoprivrednog zarad stambenog zemljišta dolazimo do nedostatka poljoprivrednog zemljišta, njenog poskupljenja i većeg poreza. Prostorno planiranje donosi povećanje efikasnosti i odgovornosti u

oblasti korišćenja, upravljanja i zaštite prostora, bolji ekonomski i socijalni razvoj, ocuvanje prirodnih i ljudskih resursa, efikasniju zaštitu prirode i životne sredine.

Literatura:

1. Marinović-Uzelac, A. (2001). Prostorno planiranje. Zagreb: Dom i svijet
2. Piha, B. (1973). Prostorno planiranje. Beograd: Novinska ustanova službeni list SFRJ

**Vladan Mošić,
apsolvent prostornog
planiranja**

SAVREMENI KONFLIKT POLJOPRIVREDNOG I GRAĐEVINSKOG ZEMLJIŠTA

Živimo u vremenu kada se broj stanovnika svakoga sata uvećava; smatra se da je trenutno oko 7 milijardi stanovnika na Zemlji. Naša planeta više ne obiluje nepreglednim prostranstvima, a predela u koje čovek nikada nije kročio skoro i da nema. Čak i taj prvi čovekov korak za sobom neminovno povlači promene u tom prostoru kako bi obezbedio svoju egzistenciju. U vremenu kada se gustine naseljenosti i broj stanovnika neprestano povećavaju, adekvatna namena prostora postaje prioritetan zadatak svih nas, jer je prostor neobnovljiv i ograničen resurs.

Činjenica je da sve veći broj ljudi na zemlji treba obezbediti stanovima, radnim prostorom, infrastrukturom i drugim neophodnim potrebama; ali i hranom. Spektar potreba koje savremeni čovek ima sve je širi, ali je jedna od primarnih potreba potreba za hranom. Vek u kome živimo karakteriše broj gladnih veći nego ikada ranije. Sada ih ima oko milijardu, a tendencije ne obećavaju ništa svetliju budućnost.

Oblast ekumene je deo zemljinog kopna koji ljudi stalno naseljavaju i u njemu organizuju svoje aktivnosti. Istovremeno, to je i oblast koja je najpovoljnija za poljoprivrednu proizvodnju. U ovom prostoru se dinamika i raspored tih aktivnosti sve više zbijaju. Ovo je posebno izraženo u razvijenim društvima sa ograničenim prostornim potencijalom i velikom potrebom za istim. U takvom sukobu za prostorom dolazi do neminovnog sukoba između građevinskog i poljoprivrednog zemljišta, a on se uglavnom završava proširenjem prvog na račun drugog. Širenje građevinskog

zemljišta je sveprisutna pojava u savremenom svetu. U isto vreme se poljoprivredne površine sve više smanjuju u trenutku kada su potrebe za hranom sve veće. Postavlja se pitanje do čega će dovesti ovaj paradoks? Ovo pitanje još više dobija na svom značaju kada uzmemo u obzir da razvoj tehnologije u poljoprivredi ne može da prati porast potrebe za hranom.

Poljoprivreda je svakako ključna privredna grana, ali u isto vreme i grana sa malom produktivnošću pa ne privlači pažnju investitora. Druge aktivnosti su višestruko isplativije pa samim tim i privlače više investitora. Na taj način stakeholderi postaju ključni akteri u prostoru. U takvom spletu događaja strada poljoprivredno zemljište koje se pretvara u građevinsko i na njemu niču nova naselja i industrijski kompleksi.

Poljoprivredno zemljište je posebno napadnuto u bližoj okolini velikih gradova. To su područja sa veoma izraženom dinamikom razvoja vanpoljoprivrednih, pre svega, urbanih sadržaja. Pretvaranje poljoprivrednog u građevinsko zemljište svakako će naći ekonomsko opravdanje. To se posebno dešava u oblastima koje beleže intenzivan privredni razvoj. Uprkos tome, o poljoprivrednom zemljištu se mora voditi više računa, upravo u takvim zemljama koje zarad što bržeg ekonomskog razvoja svoje resurse raubuju nepromišljeno. Zaštita poljoprivrednog zemljišta mora postati jedan od osnovnih principa održivog razvoja. Ovo je problem sa kojim se, pre ili kasnije, mora suočiti čitava planeta.

Pitanje zaštite poljoprivrednog

zemljišta sve je aktuelnije i u zemljama u tranziciji. To su zemlje koje su suočene sa ovim problemom, pre svega zbog toga što su veoma izložene uticajima privatnih investitora (stake holders) koji nastoje da što bolje iskoriste potencijale ovih zemalja, ne posvećujući veliku pažnju održivom razvoju. To je osnovni princip ne samo stranih, već često i domaćih investitora.

Ovaj problem je dosta izražen i kod nas, posebno u blizini većih gradova. Ovakve sredine su veoma privlačne za investitore jer su ekonomski uslovi u ovim područjima značajno bolji nego u ruralnim ili prostorima sa manjim stepenom urbanizacije. U velikim, milionskim gradovima živi skoro četvrtina svetskog stanovništva. Milionski grad je tekovina 19. veka, koja se se vrtoglavo ustoličila u 20. veku. U 21. ima tendenciju da okuplja sve veći broj ljudi, što za sobom neminovno povlači njegovo prostorno širenje. Takvih je gradova danas preko 500.

„Na sreću“, kod nas ovakav karakter ima samo Beograd, dok ostali gradovi imaju daleko manje stanovnika, ali i manju površinu. Ovde ćemo zastati i pitati se da li je to „na sreću“ ispravno? Da li bi nam, možda, bilo gore da imamo više takvih gradova? Da li je veliki grad zlo za jednu zemlju i društvo u celini? Razume se da je veliki grad motor razvoja i magnet oko koga se sve okreće, ali to isto tako znači i da je to što se oko njega okreće sve manje. Velikih gradova je sve više, oni su sve veći i sve bliži, između njih je sve manji prostor. Šta kad se spoje? Uvozićemo hranu! A hoće li je drugi izvoziti? Šta ako neće? Hoće li nam krovovi zgrada i plastenici biti dovoljni za proizvodnju tolike hrane? Neko će reći da je to još daleko od Srbije, da smo retko naseljena zemlja i da do tada imamo još mnogo prioritarnijih tema za razmišljanje. Da, ali su i područja velikih gustina naseljenosti nekada bila retko naseljena i ruralna, a sada nisu. To je tendencija koja je sve izraženija.

Ovakva mreža naselja i raspored

stanovništva (oko 43 % stanovnika i dalje živi van gradova) u Srbiji nedvosmisleno ukazuju na postojanje velike i duge tradicije seoskog načina života i poljoprivredne kulture.

Na to ukazuju i brojni primeri vrlo dobrog rasporeda naselja u odnosu na najkvalitetnije poljoprivredno zemljište, po čitavoj Srbiji. U Vojvodini su to velika naselja, zbijena sa velikim atarima i jakom poljoprivredom. Dok u Centralnoj Srbiji imamo pozitivne primere lociranja naselja po obodu kotlina, na izlazu iz klisura ili na lošijem zemljištu za poljoprivredu.

Ovo je veoma značajna prednost koju bi Srbija trebalo da ima u borbi protiv svetske tendencije širenja građevinskog na račun poljoprivrednog zemljišta. Svakako da ne treba ići na sprečavanje i usporavanje razvoja velikih gradova, ali treba pomoći razvoj nečega što ima tradiciju, i još uvek ne toliko loše uslove za razvoj. Ovakva politika donela bi višestruku korist i rešila jedan od dolazećih svetskih problema - problem površina za proizvodnju hrane u vremenu kada je ona sve potrebija. Na prostoru naše zemlje to će sigurno podstaći rešenje problema ruralnog egzodusa i nestajanja sela. Na konkretnom primeru Srbije ne postoji problem ekspanzije gradova; oni se samo neznatno razvijaju na račun zapostavljenog sela. Zar nam to selo ne treba? Dugoročno gledano, Srbija još uvek ima odlične potencijale u svojim selima. Mi ne treba da stvaramo nova sela, da učimo o poljoprivredi, da krčimo šume da bismo napravili plodna polja. Mi to već imamo, ali zapostavljamo. Ne bi trebalo to da činimo. Neka drugi uče od nas. Tako nećemo biti gladni.

**Andrija Sinadinović-
Vijatović, apsolvent
prostornog planiranja**

**JEDAN POGLED NA
SAVREMENE POPULACIONE
PROBLEME**

Pre više godina sreo sam jednu romsku porodicu koja se bavila reciklažom starog papira i koja je planirala treće dete. Zbog niskih prihoda i teških uslova života, njihov osnovni motiv za treće dete bila je nadoknada koju je davala država u iznosu od oko 1000 tadašnjih nemačkih maraka. Nije teško pretpostaviti da ova porodica nije jedini slučaj.

Puno vremena sam od tada proveo razmišljajući o populacionoj politici, nastojeći da proniknem u problematiku i pronađem adekvatno rešenje za, na evropskom kontinentu sve rašireniju pojavu „bele kuge“ tj. negativnog prirodnog priraštaja. Prosečna starost stanovnika u Srbiji je 43,5 godina. Sudeći po kineskim iskustvima, kontrola i destimulacija previsokog prirodnog priraštaja može se kontrolisati nekim jednostavnim zakonskim aktima. Kod negativnog priraštaja stanovništva problem je znatno veći, ili bar tako izgleda na prvi pogled.

Demokratski principi nam nalažu da su svi stanovnici jednaki te da ih pred zakonom tako treba i tretirati. Istovremeno, pravo na jednakost garantuje i Ustav Republike Srbije. Jasno je, međutim, da nisu svi građani jednaki i da u društvu ima jako bogatih sa jedne strane i jako siromašnih koji ne mogu sebi priuštiti hranu i kontracepciju sa druge. I upravo tu se vidi manjkavost postojeće pravne regulative vezane za subvencije za treće dete. Jako siromašni sugrađani u toj subvenciji vide izlaz iz bede i siromaštva, makar i privremeno, dok srednjem i višem sloju stanovnika ta subvencija ne znači puno. Kako je društvo danas više rasloženo nego ikada, za siromašnije stanovnike od

velike koristi bi bila pomoć za popravljavanje lošeg materijalnog položaja, poput subvencija za ishranu (narodne kuhinje), za stanovanje (socijalno stanovanje), pokretanje malog biznisa i mikrokredita, ili pak pomoć za dodatno/dopunsko obrazovanje, jer odlukom o proširenju porodice ovi ljudi samo pogoršavaju svoj materijalni položaj, onemogućavajući svojoj deci pristojne uslove života i ostajući tako u začaranom krugu bede i materijalnog i duhovnog siromaštva. Mnogi ljudi iz ove socijalne grupe nisu uopšte registrovani kao državljani. Bogatiji ljudi nemaju ovakvih problema, imaju po pravilu manje dece, izostaje adekvatna stimulacija za stvaranje potomstva, pa posledično velike svote novca odlaze na potrošnju luksuznih dobara, kolateralno pogoršavajući spoljno trgovinski bilans zemlje i narušavajući ekološku ravnotežu. Dugoročne su posledice loše ishrane dece na kvalitet života. Zdravstvena zaštita, nedovoljan broj dece na državni budžet, penzioni fond, demografsku strukturu i kulturne tekovine nisu detaljno opisani, s obzirom da se veoma često pominju kako u naučnim radovima tako i u dnevnoj štampi i dnevnoj politici.

Kanada je svojevremeno primenjivala obavezu plaćanja poreza za nevenčane ljude. Nalazim ovakav sistem represivnim i stoga odbojnim. Možda bi, stoga, po ugledu na kineski model, bilo dobro promovisati ideju da se ukinu subvencije za treće dete, a da se umesto njih uvedu poreske olakšice na zarade zaposlenih u iznosu od recimo 5% za svako novorođeno dete, do maksimalnog iznosa od 15% za troje dece, i to za oba roditelja. Time bi se

postigao efekat pravičnosti, jer bi na taj način svaka porodica bila stimulirana da ima decu u skladu sa svojim načinom života i mogućnostima i da održi postojeći standard i nivo potrošnje, umesto da, proširenjem porodice, bude primorana da redukuje svoje potrebe. Ujedno, to bi bio i znak da društvo i država iskreno brinu o mlađim naraštajima, a zakonska procedura bi se znatno pojednostavila. Trenutni iznos roditeljskog dodatka u, recimo, Novom Sadu iznosi 65000 dinara, ali se do istog dolazi nakon mukotrpnog šetanja po šalterima i prikupljanja čitave hrpe dokumenata, čime se obezvređuje korist samog dodatka, kako zbog potrošenog novca roditelja, tako i zbog potrošenog vremena, za koje država Srbija, kao servis svojih građana, nikada nije preterano marila. Izmenama u načinu pomoći roditeljima država bi pokazala da zaista želi da im pomogne. Sadašnje zakonodavstvo jedino poznaje olakšice kod plaćanja godišnjeg poreza na dohodak građana ako je isti viši od 1.532.867 dinara (Novosti 16. feb. 2009) i ako su članovi porodice izdržavana lica.

I ovde ću još dodati da ima veoma siromašnih porodica sa velikim brojem dece svih nacionalnosti, veroispovesti i rasa ili ekotipova. Oni koji zarađuju više i posledično daju veći doprinos društvu, mogu imati više koristi od takve populacione politike od onih koji se oslanjaju na sistem socijalne pomoći i koji bi proširenjem porodice i sebi i državi, a verovatno i svojoj deci, dugoročno naneli samo štetu. Ovakav sistem bio bi i znatno humaniji jer bi se popravio kvalitet života dece koja su ionako prilično zapostavljena, a reagovanje društva na zanemarivanje dece je krajnje retko.

Odgajati jedno dete u bogatoj porodici je znatno skuplje i zahtevnije nego odgajati jedno dete u siromašnoj porodici što je, mislim, i glavni razlog zašto siromašne porodice po pravilu imaju više dece.

I zato kod bogatih treba insistirati na većem broju dece, dok kod siromašnih treba insistirati na kvalitetu odgoja, a ne toliko na kvantitetu. U svakom slučaju, debata o ovom pitanju bi bila jako korisna, s obzirom da postojeća populaciona politika ne daje značajnije rezultate.

Još jedna potencijalna kolateralna korist jeste destimulacija onih koji rade u sferi sive ekonomije da proširuju svoju porodicu što bi dodatno koristilo društvu, a pogodovalo bi i uvođenju poslova u legalne tokove.

Sa ekonomskog aspekta ovakav sistem uređenja državnog budžeta možda izgleda neodrživ na kratke staze, ali zapravo danas u većini razvijenih i zemalja u razvoju, pa i u našoj, postojeći sistem prevelikog izdvajanja za penziona i zdravstveni fond zapravo nisu biološki održivi. S tim u vezi je i podsećanje da u Japanu ne postoji obavezno penziono, a u SAD-u obavezno zdravstveno osiguranje.

Na kraju, u svetlu planiranja porodice, treba pomenuti nemačku ministarku za porodicu, gospođu Ursulu von der Leyen, sa svojih sedmero dece, kao svetao primer žene koja je veoma uspešno uspela da uskladi karijeru sa, za savremene uslove, veoma brojnom porodicom. Ovde se očitio radi o svojevrsnom „demografskom patriotizmu“, koji svakako ima svoju ekonomsku i kulturnu dimenziju.

Veliku zahvalnost dugujem prof. Mileni Spasovski na demografskom opismenjavanju i prof. Kseniji Petovar koja mi je proširila vidike, vokabular i podigla socijalnu svest.

Literatura:

1. www.bmfsfj.de
2. www.nytimes.com

Nikola Cvetković, apsolvent prostornog planiranja

NEBODERI U BEOGRADU - REALNOST ILI ENTUZIJAZAM ARHITEKATA

U svetu se u ovom trenutku gradi više od 350 tornjeva čija će visina biti između 250 metara i jednog kilometra. Ovakvih kula, neobičnog i atraktivnog izgleda, koje vremenom postaju turističke atrakcije, Beograd nema, niti pokazuje potrebu za njima. Ipak, najavljena je izgradnja pet tornjeva koji će svojom visinom i izgledom nadmašiti ostale zgrade u prestonici. Dubai, Moskva, Buenos Aires, Njujork i druge svetske metropole, koje žele da osvoje svet svojom arhitekturom, takmiče se koja će pre sagraditi više i atraktivnije nebodere. Ove sjajne građevine grade se da bi se u njima

živelo i radilo, ali, pre svega, da bi se, neobičnom izgledu, privukla pažnja svetske javnosti i što većeg broja turista. U ovom trenutku najveći pomak u izgradnji nebodera postigao je Dubai gde je nedavno završena izgradnja nebodera od 812 metara.

I dok se svetske metropole „hvale“ svojim modernim i atraktivnim građevinama, Beograd nema takve ambicije. Tome u prilog ide i odluka urbanističkog zavoda u Beogradu koji je doneo odluku o zabrani zidanja građevina viših od 12 spratova koja ističe krajem maja 2010. godine. Odluka o zabrani je doneta da bi se razmotrilo na kojim se lokacijama smeju zidati visoke zgrade. Na odluku

će uticati mišljenje stručnjaka, ali i građana koji imaju pravo glasa.

Trenutno Beograd ima svega tri zgrade čija visina prelazi stotinu metara, a to su Poslovni centar „Ušće“ (141 m), „Geneksove“ kule (115 m) i „Beograđanka“ (101 m). Ipak, ni za jednu od njih ne može da se kaže da može da parira modernim svetskim građevinama.

Svetske metropole to čine iz nekoliko razloga. Prvi je to što nemaju dovoljno zemljišta, pa se to kompenzuje gradnjom u visinu. Drugi, kod njih je zemljište znatno skuplje, pa zidanjem visokih zdanja nadomešćuju nedostatak kvadrata. Možda i najvažniji razlog je prestiž i dobra reklama.

Međutim, najavljena su dva projekta kojima je predviđena gradnja neobično visokih kula u Beogradu. Projektom Danijela Libeskinda predviđena je izgradnja kule od 250 metara u Luci „Beograd“, koja će simbolizovati Dunav i Savu. U njoj će biti otvoreni hoteli, a predviđeno je i stanovanje. Grad na vodi je ogroman projekat i to će biti grad sam za sebe, sa oko 2.200.000 m² izgrađenog prostora na 96 ha od čega je 85 ha zemljište, a 11 ha vodeni basen.

Preko puta „Beogradske arene“, u Bloku 26, za dve godine izraelska kompanija CEE trebalo bi da počne izgradnju četiri kule, visoke 185 metara, površine 460.000 m². Svaka će imati po 42 sprata, a, osim ekskluzivnih stanova, u njima će biti otvorene banke, dva hotela i tržišni centar.

Pre ovog prihvaćenog projekta postojao je još jedan koji nije odobren zbog toga što, po proceni stručnjaka, teren ne može izdržati opterećenje, kao što je zgrada od 333 m visine i 100 spratova.

Ostali projekti visokih zgrada koji su dostupni javnosti su sledeći:

- Četiri kule, svaka po 42 sprata u Bloku 26,
- „Delta Tauer“, jedna kula od 36 spratova u Ulici Milentija Popovića,
- „Delta Planet“, dve kule preko 30 spratova na Autokomandi,
- „Delta City Apartmani“, jedna kula do 25 spratova kod stadiona FK Crvena Zvezda,
- Četiri kule u Bloku 41a sa 25 spratova i
- Ušće II sa 25 spratova

Beograd poseduje izuzetno povoljan geografski položaj koji bi mogao da doprinese još bržem razvoju naše prestonice. Osim toga, poseduje velike neizgrađene površine koje su, takoreći, u samom centru grada.

Novobeogradski blokovi su do sada bili najatraktivniji za izgradnju poslovnih zgrada, pre svega zbog dobre infrastrukture. Ali, nije došlo do izgradnje nebodera već samo do zgrada sa maksimalno 12 spratova. Na Novom Beogradu, osim neizgrađenih blokova, nalazi se Staro Sajmište i naselje između Sava Centra, Hajata i reke Save.

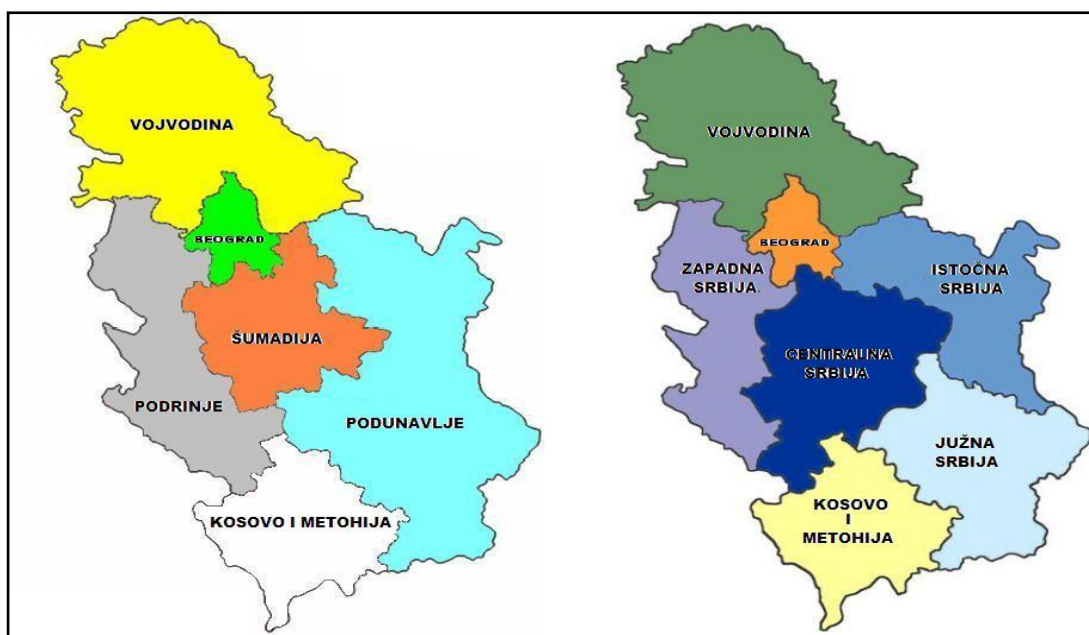

Činjenica da je Staro Sajmište zaštićeno zakonom, stanovišta sam da naselje sa prizemnim i kućama do maksimalno 2 sprata treba porušiti i stvoriti sasvim novu vizuru tog dela grada. To je ekskluzivna lokacija na kojoj bi se mogao stvoriti Beogradski CBD (Central Business District) koji bi, zajedno sa Savskim amfiteatrom, predstavljao skup solitera namenjenih komercijalnom neproizvodnom poslovanju, uslugama i hotelskom smeštaju. Postojeći, ali i planirani objekti bi trebalo da probiju granicu od 12 spratova i postanu novi simboli grada.

Vladan Mošić,
apsolvent prostornog planiranja
Suzana Colić,
načelnik odeljenja za pripremu i
izradu projekata Grada Zaječara

REGIONALNA PODELA SRBIJE

Dugo očekivana ili više puta odlagana regionalna podela Srbije je, čini se veoma blizu. Na to ukazuje njena neophodnost koja se manifestuje sve češćim polemikama, kako u državnom vrhu, tako i na ulici među ljudima. O njoj postoji mnogo mišljenja, svako je na svoj način sa jedne strane ispravno i opravdano, a sa druge osporavano i napadano. Veliki je broj metodologija i stručnjaka koji je razmatra sa različitih aspekata. Što se njeno usvajanje približava, čini se da su polemike sve žustrije, a od konsenzusa ni traga. Čak se postavlja pitanje da li je ona uopšte neophodna, i da paradoks bude veći, regionalna podela Srbije se politički zloupotrebljava i dovodi u vezu sa različitim vrstama secesije i parčanja zemlje.

Varijante regionalne podele

Granice i nazivi budućih regiona, za sada se samo naslućuju kao i njihovi centri. Da li ćemo izabrati subjektivistički-idealni anglosaksonski ili objektivistički-realni ruski pristup i da li će prevagu odneti geografija, istorija, ekonomija ili administrativni aspekt, videćemo. Neko bi rekao da nam treba kombinacija više kriterijuma, obzirom na složenost i specifičnost ovog problema u Srbiji. Direktive postoje i iz EU, ni one se ne smeju zanemariti, naročito kada sagledamo ekonomsku korist od eventualnog članstva. Puno je prepreka i problema, ali nismo prvi koji to rade, iskustava je mnogo, dosta je zemalja prošlo kroz ovaj segment tranzicije pa su nam i njihova iskustva dostupna. Bilo kako bilo, teško je zaustaviti proces regionalne podele Srbije, ona će se desiti i od nje se mnogo očekuje, i to treba da nas raduje. Ona bi trebalo da posluži kao sredstvo za decentralizaciju, teritorijalna koheziju, smanjenje razlika u stepenu

ekonomskog razvoja. Očekuje se da nova regionalizacija donese velike ekonomske, socijalne, kulturne i druge boljtitke.

U skladu sa ovim velikim očekivanjima koja izaziva, regionalna podela Srbije zavređuje veliku pažnju pa ćemo pokušati da u ovom broju časopisa predstavimo jedan od budućih regiona u Srbiji. Po najzastupljenijim mišljenjima Srbija bi trebalo da dobije 7 NUTS 2 regiona, oni bi se daljom podelom podelili na veći broj manjih celina. U ovom broju pažnju smo posvetili Istočnoj Srbiji.

Istočna Srbija kao jedan od 7 budućih regiona

Jedan od najosporavanijih regiona sa velikim brojem spornih stavki oko podcelina koje bi činile njegov sastav, ekonomskih kapaciteta, populacionog potencijala i drugim problemima koji se moraju temeljno analizirati je Istočna Srbija. Prema očekivanju u njen sastav bi trebalo da uđu najmanje četiri današnja okruga, Zaječarski, Borski, Braničevski i Pirotski, a prema nekim autorima i Podunavski, mada ovaj poslednji teško da bi mogao da pronađe značajne razloge za pripadnost ovom regionu. Opravdano ili ne, postoje otpori da i Pirotski okrug pripadne ovom regionu. Pre svega zbog ekonomske zaostalosti koja se uočava, ovom regionu se osporava eventualno postojanje pa ima mišljenja da bi ga trebalo podeliti i jedan deo pripojiti Centralnoj a drugi Južnoj Srbiji. Sa druge strane, takav region Jugoistočne Srbije bi bio prostorno preveliki i nepovezan pa je ona prva solucija realnija. Nameće se zaključak da ovako formiran region ne poseduje potrebne saobraćajne, privredne, demografske, institucionalne i druge kapacitete, ali stvaranje svega toga ta regionalna podela treba da donese. Stoga je logično da najzaostaliji regioni, a Istočna Srbija to jeste, trebaju biti dodatno forsirani a ne osporavani, uostalom jedino se tako mogu značajnije razvijati. A to i jeste primarni cilj ove regionalizacije.

Evidentan problem malog broja Regionalnih prostornih planova u Srbiji počinje da se rešava, ovi planovi se danas rade intenzivnije nego ikad, a očekuje se da će se to još više unaprediti.

Jedan od njih je Regionalni prostorni plan Timočke krajine, koji se radi da bi se sagledali i rešili veliki problemi ovog dela zemlje po pitanjima revitalizacije privrede, unapređenja poljoprivrede, razvoja infrastrukture, rešili populacioni problemi i dr. Segment stanovništva u ovom regionu je veliki problem, depopulacija, što kao posledica emigracije što negativnog prirodnog priraštaja, ruralni egzodus i drugi problemi nisu jedinstveni u Srbiji, ali su se ovde prvo pojavili i još uvek traju sa istim tendencijama.

Tabela 1. Broj stanovnika, prosečna starosti i indeks porasta stanovništva u istočnoj Srbiji

Okrug	Broj stanovnika		Indeks porasta 2002/91. god.		Prosečna starost 2002. god.	
	1948. god.	2002. god.	U okrugu	U R. Srbiji	U okrugu	U R. Srbiji
Zaječarski	173603	137561	89.2	99.0	45.0	40.02
Borski	144049	146551	89.9		41.5	
Braničevski	246475	200503	91.0		42.2	
Pirotski	160285	105654	91.1		43.5	
Ukupno	724412	590269	90.3		43.05	

Iz tabele vidimo da se broj stanovnika u ovim okruzima u periodu od kada se rade savremeni popisi značajno smanjio, prosečan indeks porasta 2002/91. od 90.3 je daleko nepovoljniji od, takođe negativnog indeksa u tom periodu za Republiku Srbiju. Prosečna starost koja iznosi 43.05 godina, naspram starosti od 40.02 u Republici

Srbiji ukazuje na izražen proces starenja. U posmatranim okruzima vladaju isti problemi vezani za stanovništvo. Ono predstavlja osnovni resurs za razvoj i ovaj problem se može rešiti samo ako takve celine spojimo u jednu i uhvatimo se u kaštac sa problemima.

Istočna Srbija je svakako jedan od najlepših delova naše zemlje. Ako se krene, sa severa, na primer, nailazi se na spojeve istorije Lepenskog vira, Trajanove table, Fetislama, Dunava koji je najbolji baš tu, u Đerdapu. Južnije se nailazi na blagorodnost negotinske krajine i nadaleko čuvenih proizvođača grožđa i vina. Najčuvenije pivnice su u Rajcu, Rogljevu i Smedovcu. Plodne ravnice Stiga i Braničeva predstavljaju velike kapacitete u poljoprivredi. Ako se krene na istok tu je Majdanpek koji obiluje velikim rudnim, šumskim, turističkim i ostalim resursima, kao retko koji deo Srbije. Privredno srce ovog dela Srbije je svakako kompleks rudnika bakra u Boru. Ako se krene sa južne strane, od Niša, nailazi se na obronke Stare planine. Stručnjaci kažu – ne postoji u Evropi tako pogodan prostor za grinfild investicije, kada je reč o planinama. Ukoliko se kod Aleksinca skrene sa auto-puta Beograd-Niš i krene na istok, za pola sata nailazi se na Sokobanju. Područje Homolja i Kučaja su veliki, pre svega turistički a potom i poljoprivredni potencijali.

Šanse ovog Regiona su u revitalizaciji rudnika bakra, pre svega, počev od rudnika u Boru i Majdanpeku, i topionice i rafinacije bakra u Boru. Energetika oličena u hidroelektranama u Kladovu i Kusjaku a koje objedinjuje kompanija „Đerdap“ očekuje revitalizaciju kapaciteta da bi na zadovoljstvo brojnih potrošača proizvodila milione kilovata obnovljive električne energije. Malo je poznato da na ovom području radi veliki broj mini hidroelektrana a brojne se grade, to omogućava veliki hidropotencijal ovog regiona. Veliki energetski potencijal se vezuje i za kostolački basen lignita. Po tome ovo područje prednjači u Srbiji. Poljoprivreda je svakako adut i u budućnosti, gde se može napraviti jedan razvijeni sistem koji će proizvoditi veliku količinu atraktivnih proizvoda za ishranu. Zna se i da je ovo poznati stočarski kraj.

Grad Zaječar

Što se tiče gradova u Istočnoj Srbiji, situacija je po pitanju demografije nešto povoljnija, ali i dalje nezadovoljavajuća. Ovde ćemo ukratko predstaviti grad Zaječar sa različitih aspekata. U Zaječaru živi 39 491 stanovnik, godine 1948. grad je imao 11 861 žitelja. Evidentan je, dakle konstantan i intenzivan pozitivan populacioni razvoj, koji se nastavlja i danas, sa smanjenim intenzitetom. Indeks porasta stanovništva 2002/91. je 100.7. Prosečna starost stanovništva je ono što brine, iznosi 43,5 godina, i veća je od republičkog i od proseka regiona.

Grad Zaječar se nalazi u centralnom delu Timočke krajine i obuhvata Zaječarsku kotlinu, istočni deo Crnorečke i severni deo Knjaževačke kotline, kao i južne delove Negotinske krajine. Površina opštine Zaječar je 1 069 km². Grad Zaječar je geografski, administrativni, privredni, politički i kulturni centar opštine i Zaječarskog okruga, ali njegovi uticaji sežu i dalje od toga pa se smatra velikim centrom u široj okolini.

Prvobitno je ležao na desnoj obali Crnog Timoka, prostirući se do brda Kraljevica. Vremenom se širio na levoj obali Crnog Timoka i prema zapadu. Grad je izgrađen na raskrsnici magistralnih puteva nacionalnog, ali i međunarodnog značaja ka Rumuniji i Bugarskoj, što mu daje poseban značaj. Područje grada presecaju Crni i Beli Timok, koji se kod Vražogrnca spajaju u Veliki Timok, čija plodna dolina je izuzetno pogodna za poljoprivredu.

Klima je umerenokontinentalna, vlažno umerena, sa toplim i suvim letom i umereno hladnom zimom, izražene razlike između noći i dana daju obrise pustinjačke klime. U zaječarskom basenu duvaju vetrovi slični košavi, najčešće severoistočni, dok povremeno duvaju vetrovi sa pravca Karpata i Stare planine. Na teritoriji grada postoje tri veštačka jezera: Grliško, Rgotsko i jezero Sovinac. U Gradu Zaječaru poznata su dva termomineralna izvora: Gamzigradska Banja i Nikoličevo. U ovom

kraju preovladavaju listopadne šume, rasprostranjene na padinama Deli Jovana, Stare planine i na Tupižnici, gde je prisutna raznovrsna divljač.

Najstariji poznati stanovnici ovih krajeva bili su Tribali. Naseljeni Sloveni u ove krajeve nazvali su se Timočani, a prve direktne vesti o Timočanima odnose se na 818. god., kada se oni već smatraju formiranom slovenskom grupom, te iste godine oni su se odmetnuli od Bugara. U blizini grada se nalaze ostaci rimske carske palate iz IV veka pre nove ere, Felix Romuliana (Gamzigrad), koja je poznata kao svetska kulturna baština pod zaštitom UNESCO-a.

Zaječar se prvi put spominje 1466. god. u turskom teferu vezanom za stanovništvo Vidinskoga pašaluka, a od 16 - 18. veka ima malo podataka o naselju. Godine 1806. stvoreni su povoljni uslovi za dizanje ustanka u ovim krajevima i Karađorđe je odobrio hajduk Veljku Petroviću da ga povede. Godine 1883. je u Istočnoj Srbiji izbila čuvena Timočka buna.

Kasnije je u Zaječaru nastupio period razvoja, a grad postaje jedan od vodećih centara i motor razvoja. Ipak, ponovo nastupaju teški dani, Prvi svetski rat je i ovde ostavio teške ožiljke. Posle njega ubrzo nastupa i Drugi svetski rat, sa ništa manjim posledicama od prethodnog. Nakon teških borbi nastupa duži period izraženog privrednog i kulturnog razvoja koji i danas traje.

Zaječar i okolina je iznedrila grupu ljudi koji su ostavili trajan pečat u jednom, izuzetno važnom, periodu naše nacionalne istorije. Navodimo neka od ovih imena: Veljko Petrović (Hajduk Veljko), Adam Bogosavljević, Svetozar Marković, Nikola Pašić, Đorđe Genčić, general Nikola Colović, Marinko Stanojević, Zoran Radmilović... Grad je oduvek predstavljao pravi rasadnik velikih umova.

Što se privrede tiče, Zaječar je doživeo sličnu sudbinu kao i najveći broj gradova u Srbiji. Od lidera u industriji regiona pa i šire, u periodu ratnih godina i tranzicije, industrijska proizvodnja je pala i veliki broj ljudi je ostao bez posla. Ipak, Zaječar je ostao lider u regionu što se tiče prehrambene, elektronske, industrije stakla, kulturnih i socijalnih ustanova i organizator brojnih sportskih i kulturnih manifestacija. Ovakvu poziciju ovaj grad nije dobio nedavno, on je oduvek bio vodeći urbani centar Timočkog regiona i sedište najznačajnijih ustanova iz različitih oblasti. Turističke i istorijske vrednosti ovog regiona su fantastične. Potencijali za zimski, seoski, kongresni, rekreativni turizam su veoma značajan resurs koji garantuje još intenzivniji razvoj. Poljoprivredna proizvodnja kao zvanično definisani prioritet u državnim strateškim dokumentima ima veoma dugu tradiciju i odlične uslove za dalji razvoj.

Najveća prepreka valorizaciji, ukratko nabrojanih, najznačajnijih potencijala ovog grada predstavlja visok stepen centralizacije društva. Ono što raduje i što obećava je proces decentralizacije koji se nestrpljivo očekuje i obećava veći stepen autonomije u odlučivanju i priliv značajnijih novčanih sredstava. Zaječar kao regionalni centar ima potencijala da se izbori sa velikim brojem izazova. On je svoju snagu i značaj pokazao kroz dugu i bogatu istoriju, danas predstavlja jedan od najvećih centara na istoku, a u budućnosti mu bez sumnje treba dati prostora da povuče razvoj istočne Srbije.

**Milan Radović,
apsolvent prostornog
planiranja**

**GIS – PROSTORNO
PLANIRANJE – LOKALNA
UPRAVA**

Informacione i komunikacione tehnologije postale su dominirajuće u dobu u kojem živimo. Pod informacionim tehnologijama svakako podrazumevamo i geografske informacione sisteme koji neminovno postaju deo našeg života i poslovanja, ali i značajni alat u prostornom i urbanističkom planiranju i u upravljanju gradovima.

Mnoge discipline mogu izvući korist iz korišćenja GIS tehnologije. Aktivno GIS tržište je rezultiralo niže cene i neprestani razvoj hardverskih i softverskih komponenti GIS-a. Ti razvoji su, jedan za drugim, rezultirali mnogo širu upotrebu GIS tehnologije.

GIS

Podimo od definisanja GIS-a. U savremenoj literaturi postoji dosta definicija koje su uglavnom slične. Jedna od definicija bi mogla da glasi: „GIS predstavlja informacioni sistem za prikupljanje, skladištenje, proveru, analizu, modelovanje i prikazivanje informacija referentno vezanih za određeni prostor ili za celu Zemlju uopšte, a manipulacijom podataka i informacija GIS-i se mogu primeniti u mnogim sferama života, privrede, i nauke.“

Mnogi prostorni podaci prikazivani su analogno, dok su atributni podaci vođeni po spiskovima i popisima. Upotreba digitalnih karata i mogućnost da se objektima privežu i atributni podaci, koji se lako i brzo mogu menjati i ažurirati u bazama podataka rezultirali su razvoj i dali široki spektar primene GIS-a.

Prostorno planiranje

Danas se prostorno i urbanističko planiranje ne mogu zamisliti bez primene geografskih informacionih sistema. Oni su postali jedan od osnovnih alata planiranja. Primena GIS u planiranju svakodnevno raste. Prostorni planeri koriste GIS tehnologiju za pripremu izrade planova kao i za istraživanje, razvoj, implementaciju i praćenje razvoja plana. Ovakvi sistemi planerima pružaju uštedu vremena, brže i lakše donošenje odluka, lakšu kontrolu nad izradom projekta, pripremu i izdavanje podataka, bržu i jednostavniju razmenu podataka sa drugim planovima, lakšu koordinaciju među institucijama, prostorni planovi urađeni u GIS tehnologiji mogu se publikovati putem GIS Web servise. GIS alati omogućavaju dizajn i kartiranje planova kako na lokalnom, tako i na regionalnom i nacionalnom nivou.

Nedostatak planske dokumentacije u većem broju opština u Srbiji, iako su zakonom obavezne da ih imaju, prouzrokuje i nedostatak lokalnih geografskih informacionih sistema i direktno utiče na loše upravljanje na lokalnu i na nedostatak investicija. Zato planiranje ima ključnu ulogu u formiranju lokalnog GIS-a. Izradom i usvajanjem prostorno planske dokumentacije na nivou opština stvaraju se uslovi za formiranje i primenu jednog sveobuhvatnog GIS-a koji će omogućiti jednostavnije analiziranje i sagledavanje pojava u prostoru, interaktivno „čitanje“ plana, sve to putem baza prostornih podataka, koje se svakodnevno

ažuriraju, u kojima su skladištene logičke veze i relacije grafičkih i tekstualnih elemenata.

Prostorni i urbanistički planovi predstavljaju najznačajniji izvor prostornih podataka određene teritorije. Shodno tome planeri bi trebali da „lobiraju“ paralelnu izradu planova i uspostavljanje GIS. Možda zvuči malo čudno, ali vremenom su iskustva pojedinih uprava dokazala da je planiranje nezamislivo bez GIS-a, i da su lokalni GIS-i nezamislivi bez planova.

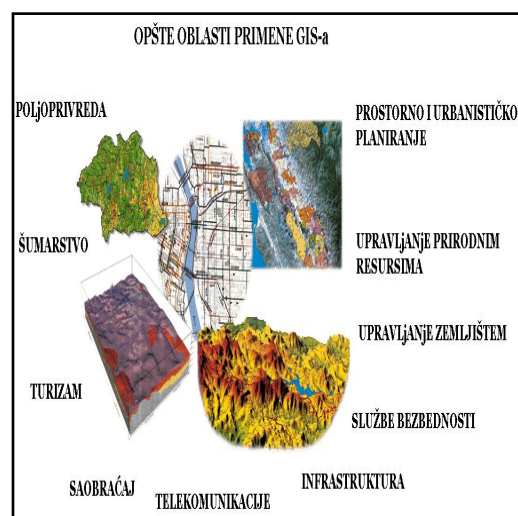
Činjenica je da je mali broj planera obučen za rad sa softverima za kompjuterski podržano crtanje (CAD), baze podataka i geografske informacione sisteme (GIS). Ovo jasno ukazuje da je dalje obrazovanje studenata planiranja na temu informacionih tehnologija ključno za dalje unapređenje struke. Namerno ukazujem ključno, jer, svaka čast drugim strukama, jedino planeri sa naše škole poseduju multidisciplinarno znanje koje im omogućuje da jasno uvide značaj određenih podataka, da ih dovode u uzročno-posledičnu vezu i da ih dalje tumače.

Lokalne uprave

Na nivou lokalne uprave približno 80% svih informacija i odluka su direktno ili indirektno u vezi sa prostornim podacima. U aktuelnom procesu decentralizacije – regionalizacije, lokalne uprave dobijaju na značaju svojom transformacijom u jedinstvena uslužna preduzeća koja obslužuju veliki broj korisnika, od običnog stanovništva, preko javnih službi, preduzeća, institucija i investitora. Broj korisnika usluga lokalne uprave se svakodnevno povećava. U pojedinim, uglavnom slabo razvijenim, opštinama ovakve probleme rešavaju zapošljavanjem novih službenika, i tako povećavaju ionako preveliku administraciju. Druge pak, razvijenije, opštine odlučile su da ovakve probleme reše formiranjem i uspostavljanjem GIS-a.

Kod nas nije redak slučaj da dve ili više institucija prikuplja iste podatke vezane za konkretni prostor, da ih skladišti i obrađuje pritom koristeći različitu metodologiju. Takođe prostorne informacije u mnogim lokalnim upravama razbacane su po raznim upravama i drugim lokalnim i republičkim organima i institucijama. Mnogi podaci koji se tiču nekretnina i imovine su zastareli i dostupni isključivo u analognom obliku. GIS pruža mogućnost da se čuvaju i skladište podaci, mape i alfanumerički podaci, ali u digitalnom obliku koji nadležnim organima daje mogućnost da razmenu podataka obave mnogo brže i lakše, preko interneta ili lokalnih mreža. Veoma je bitna standardizacija podataka, kako bi podaci mogli biti upotrebljeni u trenutku bez prethodnih transformacija. Pored toga, bitno je i stalno ažuriranje podataka, kako bi se omogućilo da lokalne uprave obrađuju svakodnevne zadatke i pružaju usluge korisnicima mnogo brže.

Korist od GIS-a imaju sve institucije i preduzeće koja posluju na teritoriji jedne opštine – grada, među kojima spadaju lokalne uprave, komunalna preduzeća, turističke organizacije, službe upravljanja prirodnim resursima, katastri nepokretnosti, službe čije su ingerencije prostorno i urbanističko planiranje i mnoge druge.

Osnovne primene GIS-a u lokalnoj upravi oslanjaju se na katastar nepokretnosti, a služe za planiranje korišćenja zemljišta i razvoja jedinica lokalne uprave. Katastri nepokretnosti sadrže i neophodne informacije o katastarskim parcelama, objektima i delovima objekata (prostorne podatke, površinu, namenu, adresu, vlasnika, hipoteke nad nekretninom i sl.). Promene u prostornim podacima nepokretnosti (deoba parcele, izgradnja ili uklanjanje objekta i sl.) i promene vlasništva nad nepokretnostima (rešenja, odluka suda, ugovori i sl.) vode se u katastru nepokretnosti. Kako je veliki broj transakcija povezan sa nekretninama, ažurirani zvanični podaci su od vitalnog značaja.

Katastar vodova pomaže kod organizovanja infrastrukturnih sistema. Na planovima katastra vodova prikazani su podzemni i nadzemni vodovi sa uređajima koji omogućavaju funkcionisanje sistema. Kao atributi prostornih podataka prikazuju se kote, materijal, dimenzije cevi, napon, kapacitet i slične karakteristike. Prikupljeni podaci o vodovima prikazuju se grafički, numerički i deskriptivno. Uz upotrebu specijalnih alata u GIS-u može se za svega nekoliko minuta izračunati optimalna pozicija i trebovanje materijala za nov priključak na sistem, što bi bez pomoći GIS-a potrajalo minimum nekoliko dana.

Katastar nepokretnosti i vodova osniva i održava Republički geodetski zavod, a putem lokalnih službi i ispostava prosleđuje i prikuplja podatke.

Oblast prostornog i urbanističkog planiranja pruža niz mogućnosti za upotrebu GIS aplikacija, kao na primer za prostorni plan jedinice lokalne uprave, za generalni plan, detaljni regulacioni plan i drugo. Prikaz stambenih i industrijskih zona, javnih građevina, zelenih pojasa daje korisnicima mogućnost da lako i brzo pravi i ažurira mape. Moguće je praviti i planove lokacija pa i profile zona, kao i unošenje promena u zonama ili

planskih rešenjima. Mogu se organizovati groblja, a putna mreža se može proveravati, održavati i razvijati tako da se spreče saobraćajne gužve.

U planiranju rekreativnih sadržaja, potrebe za zelenim površinama i parkovima se mogu analizirati, a katastar stabala voditi u digitalnom formatu. Pored toga, postoje i druge funkcije u domenu upravljanja kapacitetima za rekreaciju i održavanja samih javnih parkova.

U oblasti turizma, mogu se razraditi mreže staza i ruta, a mogu se bolje voditi i znameniti turistički lokaliteti, odnosno turistička infrastruktura. Čak se i uticaj izbora ili ispitivanja javnog mnjenja na političke teme može lako predstaviti pomoću GIS-a. Uz sve to, dobro razvijen GIS može da bude i izvor dodatnih prihoda za lokalnu upravu. Svaka vrsta podataka uneta u GIS lokalne uprave, može se lako kombinovati sa novoprikupljenim podacima ili unosima koji pristignu iz drugih institucija. Stoga, moguće je vršiti razne analize u zavisnosti od zahteva, a rezultati se mogu prodavati klijentima. Na primer, potencijalni investitor koji traži novu lokaciju za svoju kompaniju može biti zainteresovan za slobodne parcele koje su dobro infrastrukturno povezane, koje imaju odgovarajuću površinu i koje jesu - nisu obuhvaćene budućim planom.

Mnoge lokalne uprave očekuju da se upravljanje zemljištem znatno poboljša nakon uvođenja GIS-a. Suštinska poboljšanja mogu se očekivati u upravljanju jedne zajednice, kod vođenja promena u domenu nekretnina kao i kod izvršenja poslova lokalne uprave kao što su planiranje i upravni poslovi. Lokalne uprave u Srbiji mogu da očekuju poboljšanje efikasnosti uprave što pak dovodi do smanjenja troškova, kao i bolje i pravednije donošenje odluka. Shodno tome, lokalna uprava kao takva postaje više okrenuta građaninu odnosno korisniku.

Nemački stručnjaci podelili su koristi koje se javljaju nakon uvođenja lokalnog GIS-a u osam kategorija:

- povećanje kvaliteta usluga građanstvu - uvid u geodetske podloge, informacije o prostornim i urbanističkim planovima
- dozvole - brži i jednostavniji proces izdavanja dozvola
- ocena poreza - pravičan i efikasniji postupak obračuna i naplate poreza i taksi
- efikasnost uprave - bolja razmena informacija između upravnih organa
- prostorno i urbanističko planiranje – efikasnije planiranje, upotreba i kontrola nepokretne imovine
- privredni i industrijski razvoj - brža obrada upita koje dostavljaju investitori
- legalizacija - ubrzani proces legalizacije
- stvaranje katastarske u nadležnosti lokalne zajednice (javna rasveta, lokalni putevi i ulice, javni mobilijar itd.)

Jedan od razloga za sadašnji nizak obim direktnih stranih ulaganja, je vrlo komplikovan proces dobijanja građevinskih dozvola za nove objekte. Potrebno je od mnogih institucija - kako lokalnih tako i republičkih – pribaviti preko 100 različitih dokumenata. Taj proces u najboljem slučaju traje nekoliko meseci. Tokom tog perioda, investitor lako može da se predomisli i svoju investiciju prebaci drugde. Lokalne uprave, koje čine napor da nešto unaprede u tom smislu, već koriste GIS rešenja da privuku i pomognu potencijalnim investitorima da dobiju sve potrebne dozvole brže i lakše. GIS spada u dobra rešenja za bolju saradnju između raznih lokalnih institucija koji su uključeni u postupak dobijanja građevinske dozvole.

Porez na nekretnine je prešao u nadležnost i budžet lokalnih struktura. Jedinice lokalne uprave postaju direktno nadležne za ubiranje

pomenutog poreza. Kako bi ispunile ovaj zadatak, one moraju da imaju preciznu bazu podataka o svim građevinama i imanjima na svojoj teritoriji. Uprave će morati da ažuriraju te baze koristeći sveže podatke u nameri da postignu odgovarajuću efikasnost u ubiranju poreza. Uvođenjem GIS-a u lokalnu upravu, može se očekivati poboljšanje ubiranja poreza na nepokretnosti, što za lokalne organe vlasti može da predstavlja i opipljiv rezultat. Pored poreza na nepokretnost, postoji još lokalnih dažbina koje su direktno ili indirektno vezane za zemljište i koje se pomoću GIS-a lokalne uprave mogu lakše ubirati, poput dažbine za građevinsko zemljište ili dažbine za upotrebu javnih površina (letnje bašte, tezge itd.) samo su primeri lokalnih prihoda koji se mogu efikasnije ubirati i koristiti uz pomoć GIS-a lokalne uprave.

Nedostatak planova prouzrokuje i „divlju“ gradnju, širenje gradske teritorije i nekontrolisano zauzimanje zelenih zona oko gradova i manjih naseljenih mesta u Srbiji. Stručnjaci i lokalni predstavnici saglasni su oko toga da priprema i usvajanje prostornih i urbanističkih planova treba da bude prioritet za sve lokalne vlasti u Srbiji. GIS lokalne uprave treba shvatiti kao odlično sredstvo za izradu takvih planova, posebno kada sadrži precizne podatke iz RGZ-a i javnih komunalnih preduzeća. Dobri katastarski podaci i katastar vodova predstavljaju osnovne ulazne podatke za izradu planova. Proces legalizacije predstavlja aktuelni problem niz godina unazad. Velika kampanja za legalizaciju divlje gradnje predstavlja rešenost i odlučnost vlasti da reši ovaj problem. Ovim postupkom trebalo bi da budu obuhvaćeni svi objekti podignuti bez građevinske dozvole kao i sva neregistrovana imovina. Kao rezultat ove kampanje širom Srbije podneto je preko pola miliona zahteva za legalizaciju. Prema podacima Ministarstva za prostorno planiranje i životnu sredinu samo je dvadesetak

procenata, od ukupno podnetih zahteva, uspešno rešeno. Razlozi za tako nisku stopu rešavanja predmeta leže pre svega u lošoj dokumentaciji, slabim kapacitetima uprave lokalnih uprava i nedostatku ažurirane planske dokumentacije. Neke lokalne uprave u Srbiji već koriste GIS aplikacije za rešavanje zahteva za legalizaciju. GIS je sredstvo kojim se postiže veća efikasnost procesa legalizacije.

Kao primere dobre prakse treba navesti neke lokalne uprave koje su uvidele značaj i svrhu GIS-a. Među njima se svakako ističu opština Inđija i Šabac, gradovi Kragujevac, Niš, Subotica i Užice. Prve koristi uvideli su zaposleni u službama planiranja. Obrazovanjem zaposlenih u javnim preduzećima i instiucijama kao i upoznavanjem lokalnog stanovništva o primeni ovih sistema, broj njihovih korisnika stalno raste. Takođe primetno je i smanjenje troškova poslovanja. Mnoge od opština su svoje sisteme unapredile uspostavljanjem e-uprave. Trebamo očekivati da će se u budućnosti više uprava okrenuti uspostavljanju ovakvih sistema, naročito u ovim kriznim vremenima jer odnos troškova formiranja i uspostavljanja ovakvih rešenja i dobiti od istih svakako nije mali. Takođe možemo očekivati da ovakvi projekti budu podržani od strane investitora, radi boljeg poslovanja na određenoj teritoriji, ali i građanstva koje će kroz GIS lokalne uprave moći da prati transparentnost rada vlasti.

Literatura:

1. Schilcher, M. and Voerkelius, U. (2006). Basic of GIS. München: Technische Universität München
2. Grupa autora (2007): GIS priručnik za lokalne samouprave. Beograd: Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH i Stalna konferencija gradova i opština (SKGO)Burrough, A. P. i McDonnell A. R. (2006). Principi geografskih informacionih sistema – prostorni informacioni sistemi i geostatistika. Beograd: Dedraplast
3. www.esri.com
4. www.gisdata.rs
5. www.geomatics.kth.se

**Marija Mandić
Slavica Živanović,
apsolventi prostornog
planiranja**

GIS PROJECT SUBOTICA

Projekat gradskog Geografskog Informacionog Sistema u Subotici je započet još 2004. godine kroz saradnju grada Subotice sa nemačkom nevladinom organizacijom GTZ (Nemačka agencija za tehničku saradnju) i Elektrotehničkim univerzitetom iz Minhena.

Februara 2009. godine je potpisan „Sporazum o združenom sprovođenju GIS projektnog seminara u Srbiji 2009” sa temom: GIS aplikacije za gradsko i ekološko planiranje, primenjene na teritoriju Subotice. Potpisnici sporazuma su Geografski fakultet i Građevinski fakultet sa beogradskog Univerziteta, Tehnički univerzitet iz Minhena, Grad Subotica i GTZ. Jedan od mentora na ovom projektu bio je i mr Aleksandar Đorđević, asistent na Geografskom fakultetu, a studenti koji su učestvovali bili su: Bojana Todorović, Marijana Petrović, Janja Jurošević, Slavica Živanović, Milan Radović i Marija Mandić, studenti četvrte godine, sada absolventi, Geografskog fakulteta odseka za prostorno planiranje.

Rad na projektu počeo je sedmodnevni kursom u prostorijama Građevinskog fakulteta na kome su studenti obučeni za rad sa softverskim paketima FME i ESRI ArcMap-u. Kurs je održan zahvaljujući profesorima i saradnicima sa minhenskog univerziteta koji su uputili studente u osnove ovih softvera i omogućili im dovoljno znanja, za dalji rad na ovom projektu, ali i znanje koje će kasnije moći da koriste u struci. Studenti su po završetku kursa podeljeni u četiri grupe tako da je u svakoj grupi bio bar po jedan student sa prostornog planiranja. Svaka grupa je imala svoju temu i svoj zadatak da bi se na kraju,

spajanjem celokupnog rada, dobila završena i zaokružena celina. Teme su bile:

- Kreiranje osnovne mape područja od interesa grada Subotice;
- Katastar kulturnih i istorijskih spomenika u Subotici;
- Dostupnost zelenih površina u Subotici i
- Analiza bezbednosti biciklističkih staza u Subotici

Zadatak prve grupe bio je da definišu način razvijanja (kreiranja) osnovne mape područja od interesa Subotice i obezbede granice područja interesne zone ostalim grupama na projektu za potrebe rešavanja specifičnih zadataka. Zadatak druge grupe bio je da prikažu jedan moderan i inovativan način za obradu i organizovanje informacija o prirodnom i kulturnom nasleđu jednog grada. Prema tome, kreirali su bazu podataka koja će biti korisna za gradsku vlast, građane Subotice, turiste i za bilo koga kome su potrebne ovakve vrste informacija. Zadatak treće grupe bio je bio da na osnovu raspoloživih podataka uradi mapu zelenila na području od interesa, kao i da izvrši analizu da li je pokrivenost datog područja zelenim površinama dovoljna. Zadatak četvrte grupe bio je formiranje mape biciklističkih staza Subotice, kao i identifikacija ukrštanja biciklističkih staza sa drugim saobraćajnicama kao i procena potencijalnog rizika na ovim ukrštanjima i njihovo obeležavanje.

Važan deo ovog projekta bila je poseta Subotici 31. marta 2009. godine. Tokom ove posete studenti su imali priliku da posete i vide lokacije o kojima su slušali tokom priprema za

rad na projektu. Posetili su Gradsku kuću gde ih je dočekaao gradonačelnik Saša Vučinić i ostali stručnjaci iz Subotice. Imali su priliku da popričaju sa njima o ovom projektu i da dobiju sve dodatne informacije koje su nedostajale.

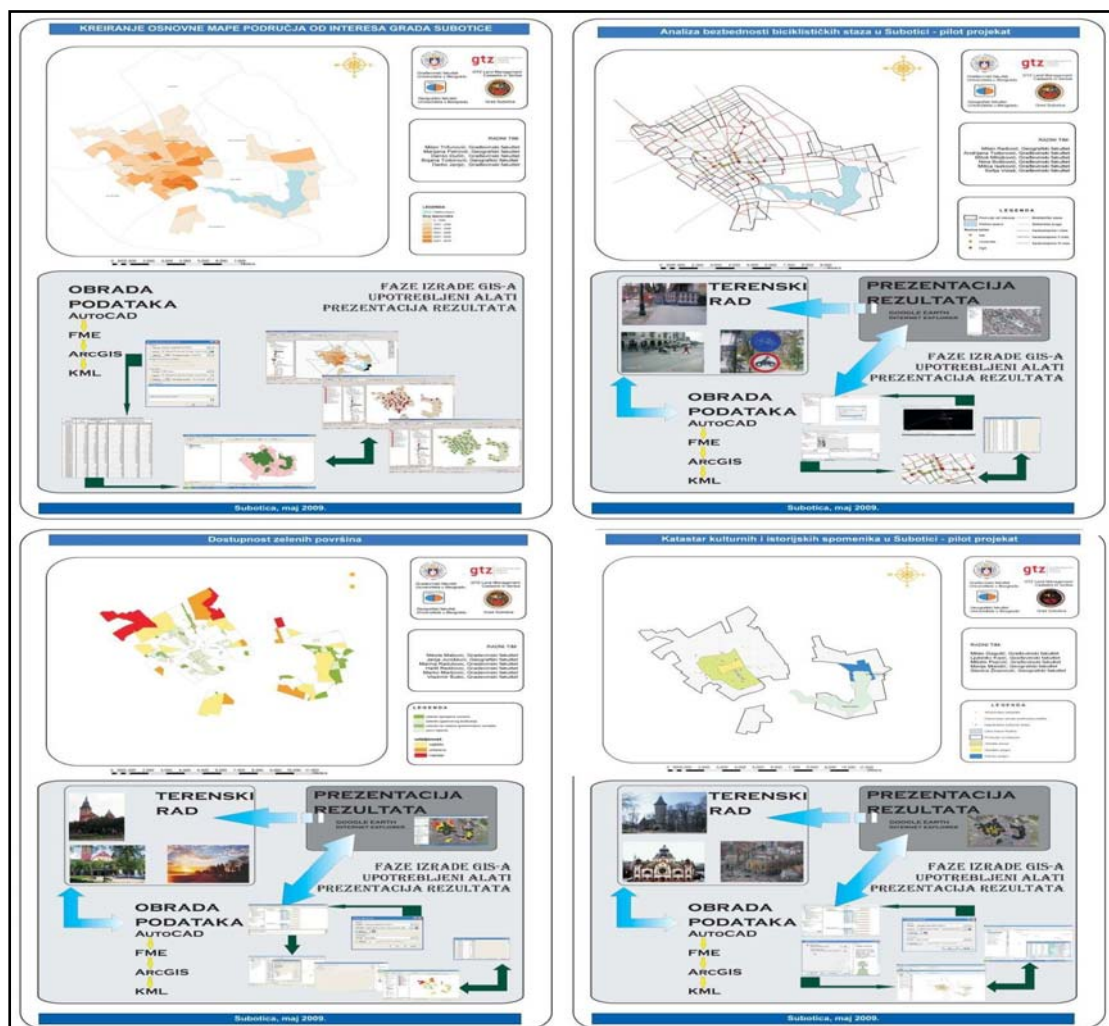
Ovom posetom je bilo omogućeno prikupljanje svih podataka koji su bili neophodni za nastavak izrade projekta. Organizovan je obilazak grada i poseta najznačajnijim ustanovama.

Osnovni cilj projekta je bio da se dobiju četiri karte na kojima će biti obrađena svaka od četiri teme, da bi se na kraju dobila sintezna karta koja je predstavljala sintezu tog rada uz prateći tekst i objašnjenja. Rezultati rada su konvertovani i u .kml format koji podržava Google Earth tako da je moguće vizualizovati rezultate u drugačijem okruženju. Dva meseca je bio rok koji su studenti imali da završe grupne zadatke i pripreme finalnu

prezentaciju koja je bila predstavljena čelnicima grada Subotice, predstavnicima Tehničkog univerziteta iz Minhena i predstavnicima GTZ-a.

Završna prezentacija je bila održana 26. maja 2009. godine u Gradskoj kući u Subotici. Svaka grupa je imala priliku da predstavi svoju temu, problem koji su trebali da reše kao i rešenja koja su predložili i kartirali. Svi radovi su predati lokalnoj samoupravi u Subotici.

Uključivanje studenata u ovaj projekat je imao za cilj da im pruži dodatno obrazovanje i određeno znanje koje nisu mogli steći na fakultetu. Najbitnije je to što im je omogućen rad na terenu i praktično primenjivanje znanja koje su sticali tokom studiranja na svojim fakultetima. Rezultati do kojih su došli primenjivi su, kako u oblasti povećanja bezbednosti, povećanja zelenih površina, ali i u zaštiti kulturnih spomenika, a mogu i

služiti kao model za neke druge slične oblasti.

Projekti studenata mogu postati model za rad drugih javnih preduzeća, koja imaju dodirnih tačaka sa oblastima iz kojih su pripremljeni. Projekti daju smernice za rad i usavršavanje gradskog i ekološkog planiranja, a posebno su primenjivi i namenski za grad Suboticu.

Naravno treba spomenuti da smo osim znanja dobili i jedinstvenu priliku da sarađujemo sa drugim strukama i tako uvideli značaj i potrebno razumevanje kada je u pitanju timski rad.

**Milan Petrović,
diplomirani prostorni planer**

**ŠTA RADI PROSTORNI
PLANER U MALOJ OPŠTINI
– DVE GODINE POSLE**

Kao i većina studenata nakon završenog fakulteta nalazio sam se pred dilemom šta i kako dalje. Da li ostati u velikom gradu ili potražiti posao u svom mestu – malom, nedovoljno atraktivnom... U stvari, kod mene nije ni bilo potrebe za izborom; već i pre završetka fakulteta odlučio sam se za povratak u moje Arilje.

Kraj 2003. godine bio je pravo vreme za traženje posla: Usvojen Zakon o planiranju i izgradnji, opštine nemaju dovoljno kadrova da sprovode legalizaciju, rade nove planove, a ne poznaju novog sistema planova.

U mojoj opštini bili su spremni da zaposle jednog mladog prostornog planera, mada niko nije bio siguran šta taj novi kolega može da radi. Zanimljivo je bilo ono što mi je zamenik predsednika rekao: „Nama treba još jedan čovek u službi za urbanizam. Ja nisam siguran da li si to ti i da li je to tvoja struka, ali, dobićeš prostora i pokaži se“. Ova rečenica je nešto što svakome može dati elan da svom snagom prione na posao i da se zaista „pokaže“.

Međutim, sa zaposlenjem ponovo dolazi učenje. Potrebno je naučiti Zakon, shvatiti procedure, objasniti procedure „neukim strankama“. U tom periodu je velika sreća imati kolege i rukovodioce, kakve sam ja imao, koji žele da pomognu, upute te u postojeće planove i propise.

Usvojen je novi Zakon. Moja prednost je što nisam bio opterećen rešenjima starog Zakona tako da sam brzo prihvatio ideju i svrhu Zakona o planiranju i izgradnji. Prvi poslovi su bili monotoni, slobodno mogu reći dosadni. Uglavnom je to bilo izdavanje

raznoraznih potvrda i sprovođenje procedure donošenja urbanističkih planova (dopisi, sprovođenje javnog uvida, organizovanje stručne kontrole, priprema predloga odluka za Skupštinu) – definitivno od struke ni traga ni glasa.

E, onda dolazi do izražaja lična inicijativa. U glavi mi se rodila ideja da ubedim rukovodioce da radimo Prostorni plan opštine. Prvi korak je Program za izradu prostornog plana. Moj stav je bio da program možemo da uradimo sopstvenim resursima. Zašao sam krenuo da načelnika, direktora Direkcije za izgradnju i predsednika opštine ubedim da je to potrebno.

Iako nisu najbolje razumeli šta hoću, odobrili su mi da to uradimo. Usledio je dogovor sa kolegama i posle par meseci smo uspeli – uradili smo Program i SO-e je donela Odluku o pristupanju izradi Prostornog plana opštine Arilje.

Ali šta dalje? Onda svi shvataju da za to treba para koje za opštinu Arilje i nisu baš male. I pitanje je ko da radi plan. Moj stav od samog početka bio je da od ljudi zaposlenih u Opštini i u Javnim preduzećima formiramo tim koji ćemo, po potrebi, dopunjavati saradnicima sa strane.

Međutim, zbog nedostatka finansija ili zbog moje nemogućnosti da izlobiram izradu plana, na početak posla se čekalo godinu dana. Najzad smo sredstva uspeli da obezbedimo kroz donatorski projekat koji sufinansiraju opština Arilje i Švajcarska agencija za razvoj i saradnju kroz MSP Program. Trenutno se nalazimo u fazi izrade Strategije razvoja planskog područja.

Druga značajna stvar za mlade, novozaposlene u opštinskim upravama

predstavljaju programi stranih donatora. Moja opština je imala veliku sreću da saraduje sa donatorima već od 2000. godine, što u različitim programima (SLGRP, CRDA, MSP), što kroz realizaciju pojedinačnih projekata.

U to vreme (2005), značajnu pažnju donatori su pridavali problematici planiranja razvoja u različitim oblastima, zavisno od programa koji sprovode:

- Planiranje ekonomskog razvoja – USAID kroz CRDA program
- Prostorno planiranje – SDC kroz MSP program

U takvoj saradnji bilo je veoma značajno učestvovati na svim sastancima, radionicama, seminarima, što u pojedinim trenucima nije bilo nimalo lako. Ali, ako ste mladi i ambiciozni, ništa vam neće predstavljati problem i kasnije može doneti samo koristi. Donatorske aktivnosti u mojoj opštini omogućile su mi da učestvujem u različitim opštinskim timovima za realizaciju projekata, ali i u timovima koji imaju značajan uticaj na donošenje odluka na lokalnim nivou, tako da sam:

- Član Tima za izradu Strategije ekonomskog razvoja opštine Arilje,
- Član Tima za upravljanje promenama opštine Arilje,
- Koordinator Tima za izradu Prostornog plana opštine Arilje,
- Član Tima za izradu Programa kapitalnih investicija opštine Arilje,
- Koordinator projekta „Osnivanje kancelarije za lokalni razvoj“ i
- Koordinator projekta „Unapređenje proizvodnje i prerade mleka u opštini Arilje“

Studente koji završavaju prostorno planiranje u svakoj opštini mogu imati perspektivu. Najvažnije je da budu ambiciozni, vredni i strpljivi... A trud će se sigurno isplatiti.

Nikola Ilić,
diplomirani prostorni planer

PLANIRANJE REGIONALNIH DEPONIJA U SREMSKOM OKRUGU

Sremski okrug se prostire na površini od 3.482 km², a prema popisu iz 2002. godine u njemu je nasatnjen 335.901 stanovnik. Sremski okrug sastoji se iz 7 opština. Sakupljanje i odlaganje komunalnog otpada u opštinama Sremskog okruga se obavlja u određenoj meri organizovano, ali često nepravovremeno, u otežanim okolnostima, naročito zimi, a odlaganje se vrši na manje ili više uređenim deponijama odnosno smetlištima.

Postojeće stanje u opštinama Sremskog okruga karakterišu nepouzdati i nepotpuni podaci o količini generisanja komunalnog otpada. Na osnovu pokazatelja da gradsko stanovništvo generiše prosečno 1 kg komunalnog otpada po stanovniku na dan, a seosko stanovništvo prosečno generiše 0,7 kg otpada po stanovniku, može se proračunati da se u Sremu na godišnjem nivou generiše oko 100.000 tona čvrstog otpada.

Tabela 1. Proračunate količine komunalnog otpada koji se godišnje proizvede u Sremskom okrugu

Opština	Količina otpada u t	
	2002. god.	2020. god.
Indija	20558.36	29235.47
Irig	2558.84	3676.15
Pećinci	4515.83	6412.47
Ruma	14673.27	20836.04
S. Mitrovica	21005.61	29827.96
Stara Pazova	28224.74	40107.53
Šid	9530.07	13532.53

Izvor: Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad: Utvrđivanje sastava otpada i procene količine u cilju definisanja strategije upravljanja sekundarnim sirovinama u sklopu održivog razvoja Republike Srbije, Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja, 2008.

Nacionalnom strategijom o upravljanju otpadom iz 2003. godine definisan je dugoročni cilj, u pogledu racionalnog upravljanja otpadom, u kontekstu održivog razvoja i zaštite životne sredine. U cilju adekvatnog upravljanja komunalnim otpadom, Nacionalna Strategija predviđa formiranje višeopštinskih regiona i izgradnju regionalnih deponija sa transfer i reciklažnim stanicama u opštinama. Nacionalnom strategijom za upravljanje otpadom predviđa se zatvaranje i rekultivacija postojećih odlagališta komunalnog otpada i izgradnja ukupno 29 regionalnih deponija, sa postrojenjima za separaciju reciklabilnog otpada i transfer stanicama, od kojih se 2 nalazi na teritoriji Sremskog okruga.

U septembru 2005. godine je urađena „Studija prostornog razmeštaja regionalnih deponija i transfer stanica na području AP Vojvodine“ koja predstavlja prvu fazu implementacije Nacionalne strategije za upravljanjem otpadom, i to onog dela koji se odnosi na AP Vojvodinu. Ovom studijom na osnovu mnogobrojnih kriterijuma predloženo je sedam makrolokacija za izgradnju savremenih regionalnih deponiji, od kojih se dve nalaze u Sremskom okrugu, koje će svakako pozitivno uticati na stanje životne sredine, kao i na porast opšteg standarda građana.

Prilikom izbora lokacije za regionalnu deponiju moraju se uzeti u obzir mnogobrojni kriterijumi za lociranje iste, a u daljem delu teksta, su taksativno navedeni samo neki od najznačajnijih:

- Kriterijumi za utvrđivanje lokacija regionalnih deponija u odnosu na mrežu naselja
- Kriterijumi za lociranje regionalnih deponija u odnosu na naselja i objekte
- Kriterijumi za lociranje regionalnih deponija u odnosu na zaštićena prirodna dobra i prirodne vrednosti
- Kriterijumi za lociranje regionalnih deponija u odnosu na turističke zone i područja
- Kriterijumi za lociranje regionalnih deponija u odnosu na geološke, inženjerske, hidrogeološke i geomehaničke karakteristike terena, stabilnost i seizmičnost tla, kao i mnogi drugi...

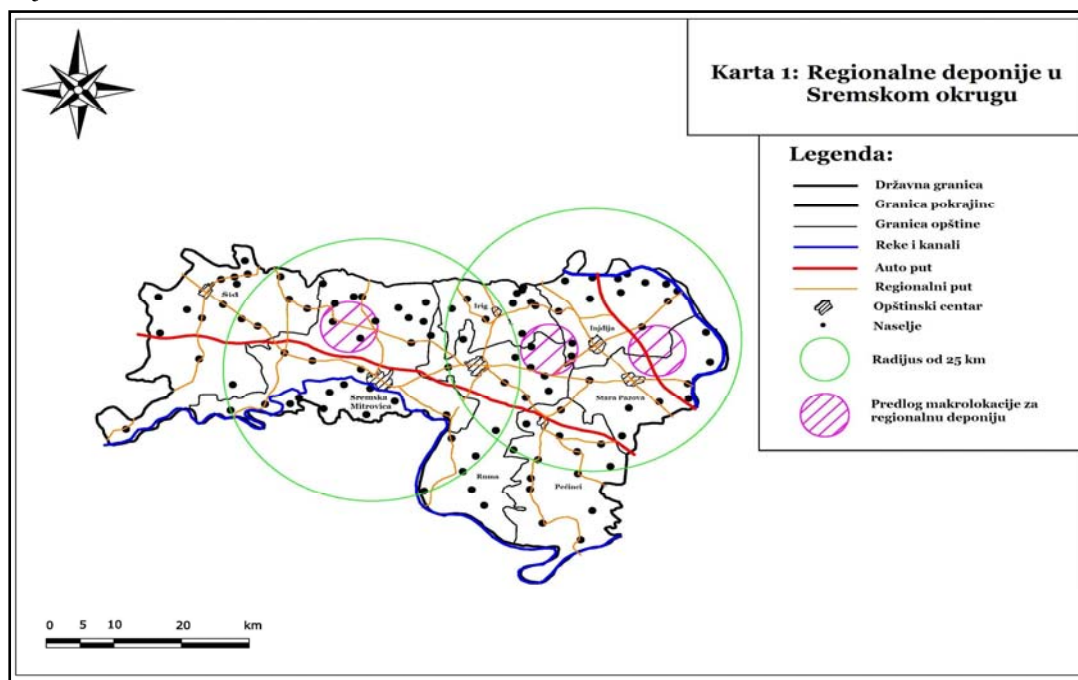
Geološke formacije povoljne za lociranje regionalnih deponija

Na području Sremskog okruga potencijalna geološka formacija za lociranje deponija, koja u prirodnom stanju zadovoljava većinu postavljenih uslova, je les. Najpovoljnije potencijalne mikrolokacije za regionalne deponije su dolinski oblici, uvale i lesne vrtače zaklonjeni bočnim reljefom.

Koridori uz magistralne i regionalne puteve

Analizom ukupnih karakteristika mreže magistralnih i regionalnih puteva u Sremskom okrugu i njenim ukrštanjem sa ostalim kriterijumima za lociranje regionalnih deponija, utvrđeno je da lokaciju regionalnih deponija treba tražiti u zonama od 5 km sa jedne i druge strane duž trase magistralnog, odnosno regionalnog puta, naravno prethodno je potrebno isključiti mogućnost lociranja regionalnih deponija u prostoru od 500 m i sa jedne i sa druge strane trase.

Osnovne polazne pretpostavke za formiranje regiona čine broj stanovnika, broj opština i naselja i njihova međusobna saobraćajna povezanost. Jedan od osnovnih kriterijuma pri izboru lokacije za regionalnu deponiju su transportni troškovi. Pošto se zna da su upravo veliki gradovi, mesta gde se najviše proizvodi, tj. generiše komunalni otpad, regionalnu deponiju je neophodno locirati u radijusu od 25km, od velikog grada. Unutar ovog radijusa postoje zone, tj. lokacije, koje se moraju isključiti, kao potencijalne

mikrolokacije za regionalnu deponiju, tu se pre svega misli na:

- Naselja, zone oko naselja i koridori uz državnu granicu
- Geološke formacije na kojima je zabranjeno lociranje deponija
- Lokacije na kojima je utvrđeno postojanje mineralnih sirovina
- Infrastrukturni koridori
- Zaštićena prirodna dobra i prirodna dobra u postupku za zaštitu

U Sremskom okrugu se izdvajaju Sremska Mitrovica i Inđija, kao naselja koja su, na osnovu broja stanovnika, koja gravitiraju ka njima, u smislu odlaganja čvrstog komunalnog otpada, povoljna za lociranje regionalnih deponija.

Na regionalnu deponiju u Opštini Inđija, komunalni otpad bi odlagalo oko 250.000 stanovnika iz opština: Irig, Ruma, Sremski Karlovci, Pećinci, Šid, Stara Pazova, koji godišnje proizvedu nešto više od 80.000 tona čvrstog komunalnog otpada. Prvobitni predlog je bio da se regionalna deponija sagradi u Maradiku, naseljenom mestu opštine Inđija, međutim on je napušten, a deponija će se sagraditi u Inđiji u blizini auto puta Beograd – Novi Sad. Projekat je vredan preko 5 miliona evra, tako da ove opštine nisu u mogućnosti da ga same realizuju, neophodne su im strane investicije i krediti. Na regionalnu deponiju u Opštini Sremska Mitrovica komunalni otpad bi odlagalo nešto više od 350.000 stanovnika iz opština: Šabac, Mali Zvornik, Loznica, Bogatić, Krupanj, koji godišnje proizvedu nešto više od 75.000 tona čvrstog komunalnog otpada na godišnjem nivou.

Literatura:

1. Grupa autora (2005): „Studija prostornog razmeštaja regionalnih deponija i transfer stanica na području AP Vojvodine“, Zavod za urbanizam Vojvodine, Novi Sad
2. Nacionalna strategija upravljanja otpadom, Vlada Republike Srbije, Beograd, 2003. (Vlada Republike Srbije, 05 broj: 353-4070/2003-001, dana 04.07.2003.)
3. Ilić, M. (2009): „Studijsko-Analitičke osnove strategije prostornog razvoja Republike Srbije, Deo V. Prostorno Uređenje zaštita i razvoj“, Geografski Fakultet Beograd

**Vladan Mošić
Milan Radović,
apsolventi prostornog
planiranja**

**NAUČNO-STRUČNI SKUP
„PLANSKA I NORMATIVNA
ZAŠTITA PROSTORA I
ŽIVOTNE SREDINE”-
PALIĆ-SUBOTICA, april
2009.**

Asocijacija prostornih planera Srbije organizovala je pet naučno-stručni skup sa međunarodnim učešćem pod nazivom „Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine“.

Skup je održan u periodu od 2. do 4. aprila 2009. godine (sada već tradicionalno) u Subotici i Paliću.

Skup je otvoren u Grdskoj kući u Subotici. Uvodnim rečima skup su pozdravili dr Bogdan Lukić, predsednik Asocijacije prostornih planera Srbije, dr Borislav Stojkov, direktor Republičke agencije za prostorno planiranje, Miroslav Marić, predsednik organizacionog odbora skupa, Dragan Trklja, direktor Zavoda za urbanizam iz Subotice i Saša Vučinić, gradonačelnik Subotice.

Ovaj skup imao je četiri teme:

1. Strategija razvoja, uređenja i zaštita prostora u Srbiji,
2. Iskustva u izradi prostornih i urbanističkih planova,
3. Pravni i institucionalni okvir prostora i životne sredine i
4. Planiranje saobraćajnica i životna sredina

Teme – sekcije predvodili su moderatori. Moderator prve sekcije bio je dr Borislav Stojkov, druge dr Velimir Šećerov, treće dr Dejan Filipović i četvrte dr Bogdan Lukić. Na sekcijama su, pored moderatora, učestovali i autori najznačajnijih radova. Nakon svakog rada i na kraju svake sekcije usledile su diskusije, koje su bile

krajnje konstruktivne. Koliko je bio uspešan skup govori i zbornik radova sa novih 60 radova.

Osim naučnog karaktera, skup je bio prilika da se učesnici bolje upoznaju. Tome je naročito doprinelo druženje nakon sekcija. Uspostavljeni su novi kontakti, sklopljena nova poznanstva kao i dogovori o budućoj saradnji. Sve pohvale, takođe, idu i više nego ljubaznim domaćinima koji su sve učesnike očarali svojim gostoprimstvom.

Osim autora radova, učešće na ovom skupu uzeli su i brojni stručnjaci iz oblasti prostornog i urbanističkog planiranja i zaštite životne sredine kao i predstavnici državne i lokalnih uprava. Naravno, treba spomenuti da su skupu prisustvovali i studenti Geografskog fakulteta sa smerova prostorno planiranje i geoprostorne osnove zaštite životne sredine, koji su uvideli značaj posete naučnim skupovima, jer se na ovakvim mestima mogu čuti i saznati stvari kojih nema u udžbenicima. Treba spomenuti i da su ravnopravno, sa ostalim učesnicima, u diskusijama uzeli učešće i studenti koji su iznosili svoje stavove na kraju dobili samo reči hvale svojih profesora.

Milan Radović
Vladan Mošić,
apsolventi prostornog
planiranja

UČEŠĆE STUDENATA PROSTORNOG PLANIRANJA NA SALONU URBANIZMA

U galeriji „Srbija“ u Nišu 6. novembra 2009. godine svečano je otvoren 18. Međunarodnog salona urbanizma Udruženja urbanista Srbije. Ovo je već tradicionalno najveća manifestacija u oblasti prostornog i urbanističkog planiranja. Nakon uvodnih reči organizatora, dodeljene su nagrade najboljim radovima i autorima. Radovi domaćih i inostranih autora koji su pristigli na konkurs, prošli su žiriranje i bili su razvrstani u deset kategorija:

1. Prostorni planovi,
2. Generalni planovi i planovi opšteg uređenja,
3. Planovi regulacije,
4. Urbanistički projekti i realizacije,
5. Konkursi,
6. Istraživanja i studije iz oblasti urbanizma,
7. Zaštita životne sredine kroz studije i urbanističke planove,
8. Primena informatičkih tehnologija,
9. Publikacije i
10. Studentski radovi

Na konkurs je stiglo preko 70 studentskih radova, ali je samo 27 radova našlo svoje mesto u katalogu. Među njima je i rad apsolvenata Geografskog fakulteta, odseka za prostorno planiranje, pod nazivom „Strategija prostornog razvoja opštine Smederevo – turizam i kulturno istorijski spomenici“ autora Vladana Mošića, Milana Radovića, Marije Mandić, Slavice Živanović, Bojane Đukanović i Nikole Cvetkovića,

mentora dr Borislava Stojkova i dr Velimira Šećerova.

Ovaj rad je bio zapažen, kako zbog specifičnog pristupa rešenju problema, tako i zbog činjenice da su nakon dužeg perioda učešće na salonu uzeli studenti sa beogradske škole planiranja.

Cilj ovog rada bio je da se na primeru opštine Smederevo prikaže savremeni koncept integralnog (ne parcijalnog) pristupa razvoja turizma, koji se može primeniti u većini opština-gradova u Srbiji. Dostojno predstavljajući rad i Geografski fakultet kao obrazovnu instituciju, studenti su dobili samo reči hvale od starijih i iskusnijih autora.

ADRESE NAJZNAČAJNIJIH INSTITUCIJA U OBLASTI PROSTORNOG PLANIRANJA

MINISTARSTVO ŽIVOTNE SREDINE I PROSTORNOG PLANIRANJA

Nemanjina 11, 11000 Beograd
tel: 011/361-77-17; 361-76-93
www.ekoplan.gov.rs

REPUBLIČKA AGENCIJA ZA PROSTORNO PLANIRANJE

Kralja Milutina 10a, 11000 Beograd
tel: 011/364-03-34
www.rapp.gov.rs

ASOCIJACIJA PROSTORNIH PLANERA SRBIJE

Studentski trg 3/III, 11000 Beograd
tel: 011/263-74-21
www.apps.org.rs

INŽINJERSKA KOMORA SRBIJE

Kneza Miloša 9, 11000 Beograd
tel: 011/324-85-86
www.ingkomora.org.rs

UDRUŽENJE URBANISTA SRBIJE

Kneza Miloša 9, 11000 Beograd
tel: 011/334-74-18
www.uus.org.rs

INSTITUT ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM SRBIJE

Bulevar Kralja Aleksandra 73/II, 11000
Beograd
tel: 011/337-00-91
www.iaus.ac.rs

JUGOSLOVENSKI INSTITUT ZA URBANIZAM I STANOVANJE

Andrićev venac 2, 11000 Beograd
tel: 011/323-13-53; 323-63-34
www.juginus.rs

SAOBRAĆAJNI INSTITUT CIP

Nemanjina 6/IV, 11000 Beograd
tel: 011/361-81-34; 361-82-87
www.sicip.co.rs

CENTAR ZA PLANIRANJE URBANOG RAZVOJA CEP

Zahumska 34, 11000 Beograd
tel: 011/241-31-22; 308-70-75
www.cep.rs

ENERGOPROJEKT

Bul. Mihaila Pupina 12, 11000 Beograd
tel: 011/310-11-11
www.energoprojekt.co.rs

URBANISTIČKI ZAVOD BEOGRADA

Palmotićeveva 30.11000 Beograd
tel: 011/333-15-00
www.urbel.com

ZAVOD ZA URBANIZAM NIŠ

7. jula 8, 18000 Niš
tel: 018/243-455; 243-363
www.zurbnis.rs

ZAVOD ZA URBANIZAM SUBOTICA

Trg Republike 16, 24000 Subotica
tel: 024/620-300
www.urbanusu.rs

ZAVOD ZA URBANIZAM VOJVODINE NOVI SAD

Železnička 6/III, 21000 Novi Sad
tel: 021/529-444; 529-445
www.nsurbanizam.rs

DIREKCIJA ZA URBANIZAM KRAGUJEVAC

Kralja Petra I 23, 34000 Kragujevac
tel: 034/331-920; 336-066
www.urbanizam.kg.co.rs

OSTALE KORISNE WEB ADRESE:

www.espon.eu
www.esprid.org
www.newurbanism.org
www.aesop-planning.com
www.smartgrowth.org
www.planning.org
www.esprid.org
www.esri.com
www.gisdata.rs
www.skgo.rs

PLANIRANJE

Novine, plakate, parole
sipaju pravi grad,
čitavu zemlju zovu
složno na planski rad.

Šta misliš,
kako bi bilo,
kada bi jednog dana,
krenuli na rad ljudi
onako - k'o guske - bez plana.

Recimo:
izgradnja kuća,
zar bi se naprijed makla,
kad bi, uz ciglu i beton,
manjkala
fabrika stakla.

Zamisli:
nova kuća ćuti,
slijepa, nijema -
prozora nema.

Ili uzmi:
tkaju platno,
čitavi potoci bjeli,
a konac - nisu predviđeli.

Rđava rabota, družo,
vidi se, čemu kriti,
valjda kosulju nećeš,
gvozdenom žicom šiti.

Lokomotive gradiš
po pet u svakom danu,
kad tamo, kopanje uglja,
nemaš u svome planu.

Na kraju šta će biti?
Doživiš grdnu bruku:
Lokomotive tvoje,
seoski volovi vuku.

Možda fabrike dižeš,
čitave gradove bučne.
Al' uz to - ne spremaš planski,
majstore, radnike stručne.

I evo: strojevi ćute blistavi,
gomile leda, hajde,
postavi uz njih
moga staroga đeda.

Đake u školu zoveš,
kad tamo - nova briga:
ti si smetnuo s uma
štampanje novih knjiga.

Uzalud đaci žure,
U prazan razred idu,
Čitaće - šare po zidu.

Na koncu sve to liči
amerikanskoj priči:
krompira milion tona
tamo ti proizvedu,
a zatim-unište ga,
umesto da ga jedu.

A zašto - pitaš družo -
ovaj postupak glupi?
Kapitalist - jeftino ne da,
radnik - ne može da kupi.

Tako ti zbrku prave
krompirske kapital - glave.
U zemlji kapitala
ne može plana biti,
to znaju svesni ljudi,
a sada saznaj i ti.

A kod nas planiraju,
mudra se knjiga čita,
u zemlji slobodnih ljudi,
u zemlji druga Tita.

Branko Ćopić